

”Mä aattelin, että näin on hyvin asiat joka paikassa”

Vanhempien kokemukset Uuden eron prosessi -toimintamallin kehittämisen pohjana – Rakenteellisen sosiaalityön näkökulma

Enni Haatanen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityön oppiaine

2023

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Mä aattelin, että näin on hyvin asiat joka paikassa” Vanhempien kokemukset Uuden eron prosessi -toimintamallin kehittämisen pohjana – Rakenteellisen sosiaalityön näkökulma

Tekijä: Enni Haatanen

Tutkinto-ohjelma / oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 63 sivua + 3 liitettä

Vuosi: 2023

Tiivistelmä

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitettiin vanhempien kokemuksia Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa kehitetystä ja käytössä olevasta Uuden eron prosessista. Uuden eron prosessissa vanhemmille tarjotaan yksilö- ja yhteiskeskusteluajat perheoikeudellisten palveluiden sosiaalityöntekijän luona ennen sopimusneuvottelua, jossa lastenvalvoja ja sosiaalityöntekijä toimivat työparina. Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin vanhempien kokemusten pohjalta, että kuinka Uuden eron prosessia voisi kehittää vastaamaan vanhempien tuen tarpeita erotilanteessa. Tutkielman teoreettinen viitekehys on rakenteellinen sosiaalityö. Tutkimus toteutettiin vanhempien yksilöteemahaastatteluina ja tutkimuksen näkökulma on fenomenologis-hermeneuttinen. Aineisto analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmillä.

Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat tyytyväisiä Uuden eron prosessiin. Vanhemmat kokivat saaneensa Uuden eron prosessissa tukea erotilanteeseen ja vanhemmuuteen, sekä tietoa lasta koskevista sopimuksista. Uuden eron prosessin keskusteluajat valmistavat vanhempien kokemusten perusteella vanhempia sopimusneuvotteluun. Vanhempien kokemukset poikkesivat kuitenkin osittain toisistaan lapsen näkökulman esillä olon, yhteiskeskusteluajalta saadun tuen ja tiedon, sekä lastenvalvojan ja sosiaalityöntekijän sopimusneuvottelua edeltäneen tiedonkulun suhteen. Vanhempien kokemusten pohjalta esiin nousi kaksi Uuden eron prosessin kehitysideaa. Ensimmäinen kehitysidea kiinnittyy vanhempien yhteiskeskusteluajan räätälöintiin yksilöllisemmäksi ottamalla vanhemmat mukaan yhteisajan suunnitteluun. Toinen kehitysidea kiinnittyy sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan välisen yhteistyön tiivistämiseen.

Johtopäätöksenä tutkimuksen tulokset osoittavat Uuden eron prosessin tarjoavan vanhemmille matalan kynnyksen keskusteluapua ja psykososiaalista tukea erotilanteeseen. Uuden eron prosessia edelleen kehittämällä, vanhempien ja perheiden tuen tarpeisiin voidaan vastata vielä yksilöllisemmin. Laajentamalla Uuden eron prosessin käyttöönotta Rovaniemen ulkopuolelle, myös muiden kuntien vanhemmilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tukea erotilanteeseen ja lapsen edun mukaisten sopimusten laatimiseen osana perheoikeudellisia palveluja.

Avainsanat: Eroaminen, vanhemmuus, psykososiaalinen tuki, lapsen etu, rakenteellinen sosiaalityö

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Ero lapsiperheessä	6
2.1 Ero koko perhettä koskevana kriisinä	6
2.2 Yhteistyövanhemmuuden tavoite ja vanhemmuuden psykososiaalinen tuki.....	11
2.3 Lasta koskevat sopimukset	15
3 Uuden eron prosessi	19
3.1 Toimintamallin kehittämisen lähtökohdat	19
3.2 Toimintamallin vaiheet ja toteutus	22
4 Tutkimuksen toteutus	25
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	25
4.2 Tutkimusmenetelmä.....	26
4.3 Aineiston keruu ja analyysi.....	28
4.4 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus	31
5 Vanhempien kokemuksia Uuden eron prosessista	34
5.1 Vanhempien kokemukset keskusteluajoilta saadusta tuesta	34
5.2 Vanhempien kokemukset palvelusta kokonaisuutena	38
5.3 Vanhempien kokemukset lapsen näkökulman esillä olosta.....	42
6 Vanhempien kokemusten pohjalta nousevia Uuden eron prosessin kehitysideoita	46
6.1 Yhteiskeskusteluajan räätälöinti vanhempien yksilöllisten tarpeiden mukaan.....	46
6.2 Sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan yhteistyön tiivistäminen	48
7 Pohdinta	52
Lähteet	59
Liitteet.....	64

1 Johdanto

Vuonna 2021 Suomessa 12 166 avioliittoa päättyi eroon. Avoeroista ajantasaista tilastotietoa ei kerätä, mutta avoliittoa päättyy vuosittain avioliittoa enemmän (Castrén 2009, 37). Avioerojen määrä on pysynyt samalla tasolla lähes koko 2000-luvun, samalla kun solmittujen avioliittojen määrä on laskenut. Vuonna 2021 Suomessa solmittiin 19 579 avioliittoa, kun vielä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana avioliittoa solmittiin keskimäärin 30 000 vuodessa. (Tilastokeskus.) Erotilastojen ollessa kasvussa myös yhä useampi lapsi kokee vanhempiensa eron. Vuosittain Suomessa noin 40 000 lasta kokee vanhempiensa erilleen muuttamisen (Kauppinen 2013, 7). Lasten elatusta, huoltoa ja tapaamisoikeutta käsitteleviä riitoja käsitellään käräjäoikeudessa vuosittain noin 2000 kappaletta. Haastavat ero- ja huoltoriidat ovat raskaita prosesseja, joilla on merkittäviä vaikutuksia vanhempien ja lasten hyvinvoinnille. (Nurmela & Kaittila 2018, 422–424.)

Ero on vanhemmalle kriisi ja elämänmuutos, johon liittyy suurta tunnekuormaa ja lukuisia hoidettavia käytännön asioita. Lapsiperheen vanhempien erotessa vanhempien tulee sopia, kuinka he järjestävät lasta koskevat asiat eron jälkeen. Lapsiperheellä tarkoitetaan perhettä, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi (Litmala 2002, 8). Vanhempien tulee esimerkiksi sopia missä lapsi asuu, miten lapsen ja lapsesta erillään asuvan vanhemman tapaamiset järjestetään ja kuinka lapsen taloudelliset kulut jaetaan. Käytännön asioiden, esimerkiksi lapsen asumista koskevien ratkaisujen pitkittyminen, lisäävät lapsen kärsimystä erotilanteessa (Antikainen 2007, 43). Vanhemman omassa kriisissä lapsen edun ja näkökulman huomioiminen ovat myös vaarassa jäädä sivuosaan eronjälkeisissä järjestelyissä (Ritari-Alho, Olli, Haring & Savio 2019, 67).

Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa on kehitetty Uuden eron prosessi -nimeä kantava toimintamalli, jossa vanhemmille tarjotaan eronjälkeistä psykososiaalista tukea sekä tietoa lasta koskevista sopimuksista ennen lastenvalvojan luona käytäviä sopimusneuvotteluja. Käytännön toimintamallista tässä tutkielmassa lyhyesti nimeä Uuden eron prosessi. Uuden eron prosessin tavoitteena on ennaltaehkäistä erotilanteen kriisiytymistä huoltoriidaksi ja antaa vanhemmille välineitä eronjälkeiseen lapsen edun mukaiseen yhteistyövanhemmuuteen. Uuden eron prosessi on otettu käyttöön Rovaniemen perheoikeu-

dellisissa palveluissa 1.8.2019, ja toimintamallia sovelletaan käytäntöön tällä hetkellä ai-noastaan Rovaniemen Perheoikeudellisissa palveluissa. Toimintamalli on kuitenkin he-rättänyt kiinnostusta myös muissa Suomen kunnissa (Lammassaari 2020, 2).

Kaikkea lapsiin kohdistuvaa toimintaa ja päätöksentekoa ohjaa ensisijaisesti lapsen edun toteutumisen tavoite. Lapsen edulle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, vaan lap-siperheiden palveluissa lapsen etua tulee ammattilaisten toimesta arvioida lapsi- ja per-hekohtaisesti. (Valjakka 2002, 53–54.) Toimintatapa, joka on yhden lapsen edun mukai-nen, ei välttämättä ole sitä toisen lapsen kohdalla. Perheet ja perheiden tilanteet ovat mo-ninaisia, joten lapsen edun arvioinnissa ammattilaisten tulee kyetä kokonaiskuvan raken-tamiseen ja yksilökohtaiseen harkintaan asiakasperheen tilanteesta. (Antikainen 2007, 26.) Erosta selviytymisessä keskiössä on erokriisin käsittely ja siihen saatava tuki (Nur-mela & Kaittila 2019, 424). Uuden eron prosessissa lapsen etua pyritään tukemaan tar-joamalla vanhemmille psykososiaalista tukea erokriisin käsittelyyn sekä vahvistamalla vanhempia eronjälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen. Lapsen selviytymistä erossa enna-koi vanhempien välinen eronjälkeinen yhteistyö (Terävä & Böök 2019, 13). Psykososi-aalisen tuen myötä vanhempi kykenee ottamaan paremmin huomioon lapsen edun eron-jälkeisissä ratkaisuisaan (Antikainen 2007, 75). Tarjoamalla vanhemmille tukea erokrii-sissä, voidaan siis tukea myös lapsen etua.

Uuden eron prosessiin kuuluu kolme työskentelyvaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa sosi-aalityöntekijä tapaa molemmat vanhemmat kahden kesken vanhemmille suunnatuilla yk-silökeskusteluajoilla. Sosiaalityöntekijä haastattelee vanhemmat ja pyrkii kartoittamaan erotilanteen yleisiä ongelmakohtia sekä vanhemman ja lapsen mahdollisia palvelutar-peita. Vanhempien yksilökeskusteluajojen jälkeen sosiaalityöntekijä tapaa vanhemmat yhteisellä keskusteluajalla, jolloin keskustelu kiinnittyy vahvemmin lastenvalvojan luona solmittaviin sopimuksiin ja vanhempien odotuksiin ja toiveisiin sopimusten sisällöstä. Sosiaalityöntekijän keskusteluajoilla vanhempia autetaan ymmärtämään ja huomioimaan lapsen näkökulmaa erotilanteessa sekä vähennetään vanhemman omaa tunnekuormaa. Lapsen näkökulman esiin nostaminen eropalveluissa auttaa vanhempia hahmottamaan lapsen tarpeita ja toimimaan yhteistyössä niiden toteuttamiseksi (Nurmela & Kaittila 2019, 425). Prosessin kolmantena vaiheena on lastenvalvojan luona tapahtuva sopimus-neuvottelu. Sopimusneuvottelussa paikalla ovat vanhemmat, vanhemmat keskustelu-ajoilla tavannut sosiaalityöntekijä sekä lastenvalvoja. Sopimusneuvottelussa sosiaalityön-tekijä toimii lastenvalvojan työparina. Uuden eron prosessiin ohjataan lastenvalvojan luo

sopimusneuvotteluihin hakeutuvat vanhemmat, jotka eivät ole tehneet aiempia lasta koskevia sopimuksia. Uuden eron prosessissa uudella erolla tarkoitetaan erotilannetta, jossa aiempia lasta koskevia sopimuksia ei ole tehty. Ero voi olla tuore tai siitä voi olla jo aikaa. Vanhemmat, joiden erosta on jo kulunut aikaa ennen Uuden eron prosessia, ovat voineet aiemmin esimerkiksi pystyä hoitamaan lasten asiat keskenään sopimallaan tavalla ilman tarvetta kirjallisiin sopimuksiin.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia vanhempien kokemuksia Uuden eron prosessista. Olen kiinnostunut muun muassa siitä, millaisena vanhemmat kokivat Uuden eron prosessissa asioimisen, millaista tukea ja tietoa he kokivat saavansa sekä millaista tukea ja tietoa he olisivat kaivanneet palvelulta. Tavoitteena on arvioida ja kehittää toimintamallia vanhempien kokemusten pohjalta vastaamaan uudessa erotilanteessa olevien vanhempien tuen tarpeita. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset käyvät tarkemmin ilmi luvussa neljä. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja lähestymistapani tutkimuksen teko on fenomenologis-hermeneuttinen. Tutkimusmenetelmänäni tutkimuksen teossa käytän teemahaastattelua.

Tutkimukseni aihe on lähtöisin käytännön työelämästä, sillä olen toiminut toukokuusta joulukuuhun 2022 lastenvalvojan viransijaisuudessa Rovaniemen perheoikeudellisten palveluiden yksikössä, jossa Uuden eron prosessi on kehitetty. Olen toiminut lastenvalvojana myös sopimusneuvotteluissa, jotka ovat olleet osa Uuden eron prosessia. Tutkijan positioni neutraaliuden turvaamiseksi olen rajannut tämän tutkimuksen ulkopuolelle omat asiakkaani.

Tutkimukseni aihe on ajankohtainen, sillä lapsiperheiden vanhempien avio- ja avoerot ovat yleistyneet 2000-luvun Suomessa. Lapsiperheisiin kohdistuva eroauttaminen ja vanhemmuuden tukeminen lastenvalvojan sopimuspalveluissa ovat kuitenkin tuoreita ja vähän tutkittuja aiheita Suomessa. Mari Antikainen (2007) on tutkinut sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta lapsen huoltoa ja tapaamisia koskevissa lastenvalvojan sopimuspalveluissa. Antikaisen mukaan vanhemmuuden tukemisesta sopimuspalveluissa ei kuitenkaan ole tutkimustietoa. Antikaisen tutkimuksen osallistuneet lastenvalvojatyötä tekevät sosiaalialan ammattilaiset toivat esille tarvetta kehittää sopimuspalveluita vanhempien eroprosessia tukevaan suuntaan (mt. 70,147). Aiempien tutkimusten mukaan eroperheille tarjottavia tukipalveluja on myös saatavilla liian vähäisesti. Lisäksi palvelujen saatavuus kunnittain vaihtelee ja jonotusajat ovat pitkiä, mikä haastaa esimerkiksi oikea-aikaisen

tuen saamisen. Tutkimuksissa on havaittu tarve erityisesti matalan kynnyksen ennaltaehkäiseville eropalveluille. (Kauppinen 2013, 5,154; Nurmela & Kaittila 2019, 435.)

Tutkimustani ohjaa rakenteellisen sosiaalityön tiedonintressi, joka toimii myös tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä. Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan työtappaa, jossa ammattilaiset eivät ota toimintaympäristöään annettuna, vaan pyrkivät aktiivisesti kehittämään työtään ja tarjoamiaan palveluita (Juhila 2018, 244). Tutkimuksen kohteena oleva Uuden eron prosessi on paikallisesti Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa kehitetty toimintamalli. Toimintamallin kehittäjinä ovat toimineet yksikön työntekijät, jotka havaitsivat käytännöstä tarpeen oman työnsä kehittämiseksi. Asiakkaiden osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen on keskeinen rakenteellisen sosiaalityön päämäärä (Pohjola 2015, 31). Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 7§:n mukaan rakenteellista sosiaalityötä on tiedon tuotanto sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä ja tarpeisiin vastaavien palvelujen ja tukitoimien vaikuttavuudesta.

Tällä tutkimuksella on merkitystä ammatillisille käytännöille, sillä se antaa äänen asiakkaille ja tuottaa tietoa siitä, että millaisille palveluille, tuelle ja tiedolle vanhemmilla on omien kokemuksiansa mukaan tarvetta uusissa erotilanteissa. Asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaavien eropalveluiden kehittämisessä keskeistä on rakentaa tietoa erovanhempien tarpeista sekä siitä, miten sosiaalihuollon palvelut ovat vastanneet näihin tarpeisiin. Tavoitteena on selvittää vanhempien kokemuksia Uuden eron prosessista sekä kartoittaa vanhempien kokemusten pohjalta Uuden eron prosessin mahdollisia kehitystarpeita. Tutkimus tuottaa myös uutta tietoa, sillä paikallisesti kehitetystä Uuden eron prosessista ei ole vielä olemassa tutkimustietoa. Sosiaalityön tutkinto-opiskelija Susanna Lammassaari on tehnyt väliarviointia Uuden eron prosessista vuonna 2020 kehittämistehtävän muodossa. Lammassaari keräsi arviointia varten aineistoa vanhempien kokemuksista palvelusta puhelinhaastattelujen muodossa. Väliarvioinnin tulosten mukaan palvelu onnistui tarjoamaan vanhemmille tukea sekä tietoa, ja vanhempien antama kouluarvosana palvelulle oli 8,6. Tämä tutkimus jatkaa toimintamallin vaikuttavuuden arviointia.

Aloitin tutkielmani perehtymällä eroon koko perheeseen vaikuttavana kriisinä luvussa kaksi. Tarkastelen eroa vanhemman sekä lapsen näkökulmasta. Käsittelen luvussa kaksi myös yhteistyövanhemmuuden tavoitetta, vanhemmuuden psykososiaalista tukea sekä eron jälkeen laadittavia lasta koskevia sopimuksia. Luvussa kolme esittelen Uuden eron prosessin kehittämisen taustoja ja lähtökohtia, sekä toimintamallin vaiheita ja käytännön

toteutusta. Luvussa neljä tuon esille tutkimuksen toteuttamisen. Esittelen tutkimuskysymykseni, tutkimusmenetelmäni sekä kuinka toteutin aineistoni keruun ja analyysin. Lisäksi pohdin tutkimuseettisiä kysymyksiä ja tutkimuksen luotettavuutta. Luvussa viisi ja kuusi esittelen tutkimukseni tulokset. Luvussa viisi tuon esiin vanhempien kokemuksia Uuden eron prosessista ja luvussa kuusi nostan esille vanhempien kokemusten pohjalta nousevia Uuden eron prosessin kehitysideoita. Luvussa seitsemän pohdin tutkimukseni antia ja kokoan yhteen tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset.

2 Ero lapsiperheessä

2.1 Ero koko perhettä koskevana kriisinä

Avio- tai avoero on useisiin elämän eri osa-alueisiin vaikuttava elämänmuutos, joka vaatii sopeutumista. Ero tapahtuu aikuisten välillä, jotka ovat eläneet parisuhteessa. Lapsiperheessä vanhempien eron vaikutukset eivät kuitenkaan jää ainoastaan aikuisten välisiksi, vaan ero vaikuttaa koko perheeseen. Vanhemmalle ero on moniulotteinen elämänkriisi, joka voi laukaista myös muita eriasteisia ja eri elämän osa-alueille kohdistuvia kriisejä. Ero voi johtaa esimerkiksi taloudelliseen kriisiin. Ennen kaikkea ero on kuitenkin tunnetasolla vaikuttava kriisi, joka kiinnittyy myös vanhemmuuteen. (Antikainen 2007, 40–42.) Eroon liittyy paljon voimakkaita tunteita, joita voivat olla esimerkiksi viha, pettymys, suru, epätoivo. Kriisille ominaista on elimistön stressitila, johon liittyy kuormitusta, räsytystä ja paineen tuntoa. Stressaantunut ihminen kokee ahdistusta, mikä voi heijastua käyttäytymiseen tai ilmetä somaattisina oireina tai tunnereaktioina. (Kauppinen 2013, 16.) Kriisi vaikuttaa yksilön voimavaroihin sekä kykyyn sopeutua äkillisiin muutoksiin (Nurmela & Kaittila 2019, 423). Kriisitilanteessa yksilön toimintakyky ja tunteiden säätely heikkenee, mikä heijastuu myös vanhemmuuteen (Antikainen 2007, 40).

Eron osapuolena on kaksi aikuista ihmistä, jotka voivat kokea eron keskenään hyvin eri tavoin. Eroon liittyvät tunteet sekä tunnekokemusten voimakkuus ovat aina yksilöllisiä (Kauppinen 2013, 15). Ero voi olla parisuhteen osapuolten yhteinen päätös, mutta usein eropäätöksen tekee jompikumpi yksin. Usein eropäätöksen tekijä on ehtinyt käsitellä eroon liittyviä tunteita toista pidempään, jolloin eron hetkellä suhteen osapuolten tunteet eivät kohtaa. Lopullisen eropäätöksen tekeminen voi tuntua jopa helpottavalta, kun taas toiselle osapuolelle ero voi tulla täytenä yllätyksenä ja järkytyksenä. (Emery 2012, 4,10.) Molemmille osapuolille ero on kuitenkin kriisi ja elämänmuutos. Eroon liittyy aina luopumista ja esimerkiksi yhteisen tulevaisuuden ja perhe-elämän menettämistä on merkittäviä vaikutuksia yksilön elämään ja koko identiteettiin (Nurmela & Kaittila 2019, 423).

Yhteiskunnan rakenteet kytkeytyvät kaikkeen toimintaan yhteiskunnassa ja luovat sääntöjä ja odotuksia yksilöille (Mullaly & Dupré 2019, 234) ja myös perheille. Ydinperhe, johon kuuluu kaksi vanhempaa ja perinteisesti kaksi tai kolme lasta, on yhteiskunnallinen

normi, jonka tavoittelua yhteiskunnan voidaan nähdä yksilöiltä odottavan (Castrén 2009, 41). Esimerkiksi sinkkuutta pidetään usein välivaiheena elämässä, jolloin etsitään puolisoa, jonka kanssa voisi perustaa perheen. Yhden vanhemman perhe näyttäytyy ydinperheen rinnalla poikkeuksena. Myös useat perheille suunnatut palvelut, kuten lomamatkapaketit, sisältävät oletuksen kahden vanhemman ja kahden lapsen perherakenteesta. Tällaiset yhteiskunnan rakenteet vahvistavat käsitystä siitä, millainen perheen tulisi olla ja mitä yksilöiden tavoitella elämässä. Ydinperheen rikkoutuminen voi tuntua vanhemmasta epäonnistumiselta.

Eroon liittyy myös sosiaalinen ulottuvuus, joka kohdistuu parisuhteen osapuolten ulkopuolelle. Ihmissuhteet ja arjen rutiinit voivat olla murroksessa. Ero voi muuttaa merkittävästi myös yksilön sosiaalista verkostoa. Vaikka ero parisuhteesta on kahden ihmisen välinen, ero saattaa johtaa eroihin muista ihmissuhteista, kuten entisen puolison perheenjäsenistä sekä yhteisistä ystävistä. (Castrén 2009, 25.) Erossa vanhemman hoidettavaksi tulee myös paljon muuttuvia käytännön asioita. Vanhempi voi esimerkiksi joutua hankkimaan uuden asunnon. Ero saattaa vaikuttaa merkittävästi myös vanhemman taloudelliseen tilanteeseen. Erosta selviytyminen vaatii oman itsen ja omien toimintatapojen uudelleen määrittelyä. Perhe ja parisuhde ovat keskeisiä yksilön minuutta rakentavia tekijöitä, joten yksilö joutuu määrittelemään uudestaan omaa itseään ja rooliaan henkilökohtaisessa elämässään sekä vanhempana. Ero on elämänmuutos, jolla on parisuhteen päättymistä laajempia vaikutuksia yksilön elämään. (Antikainen 2007, 41–44.)

Erosta toipumisessa keskiössä on erotilanteen käsitteleminen (Nurmela & Kaittä 2019, 424). Elämänkriisin, esimerkiksi eron, vaiheet voidaan jakaa shokkivaiheeseen, reaktiovaiheeseen, käsittelyvaiheeseen ja uudelleen suuntautumisen vaiheeseen. Kriisin iskiessä yksilö on shokkivaiheessa, jolloin yksilö on kaaosmaisessa tilassa ja hänen on vaikea ymmärtää tapahtunutta. Shokkivaiheen kesto vaihtelee sekunneista muutamiin vuorokausiin. Tämän jälkeen yksilö siirtyy kriisissään reaktiovaiheeseen ja alkaa ymmärtämään tapahtuneen merkityksen. Reaktiovaiheessa yksilö reagoi tapahtuneeseen voimakkaasti ja kriisiä koskevat tunnereaktiot ovat voimakkaimmillaan. Reaktiovaihe kestää tyypillisesti muutaman kuukauden, jonka jälkeen vuorossa on kriisin käsittelyvaihe. Käsittelyvaiheessa ihmisen suurin tunnereaktio kriisiin on hälventynyt ja yksilö käsittelee tapahtunutta omalla tavallaan. Käsittelyvaiheen kesto on yksilöllinen, kestäen yleensä kuitenkin muutamista kuukausista vuoteen. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa yksilö on saanut käsiteltä tapahtunutta sillä tavoin, että kriisi ei enää vaikuta yksilön elämään hallitsevasti. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa yksilö alkaa sopeutumaan kriisin jälkeiseen

elämään ja kykenee myös suunnittelemaan tulevaisuuttaan. (Kauppinen 2013, 16; Aho & Paavilainen 2017, 339–340.)

Eron käsittelyvaiheessa keskeinen rooli on eroon saatavalla tuella. Eron ollessa moniulotteinen kriisi, kriisistä selviytyminen yksin on haastavaa. Erotilanteessa monet kääntyvät ystävien ja läheistensä puoleen, mutta keskeinen rooli on myös ammattilaisten tuella. Eroauttamisen palveluissa tarjottava tuki auttaa yksilöitä kriisin käsittelyssä. Eropalveluiden saatavuus on ensisijaisen tärkeää lapsiperheiden vanhemmille, sillä vanhempien eron hoitamisen tavalla ja eron jälkeisillä käytännön ratkaisuilla on merkittäviä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin (Terävä & Böök 2019, 12). Aiemmissä tutkimuksissa on kuitenkin havaittu Suomessa saatavilla olevan liian vähän eroauttamisen palveluita. Erityisesti miehet jäävät usein avun ulkopuolelle erotilanteessa. Ammattilaisilta saatavan avun lisäksi miehet saavat usein naisia vähemmän tukea lähipiiriltään (Virtanen & Isotalus 2009, 224). Miehet kuitenkin kärsivät eron jälkeen sosiaalisista ongelmista, kuten yksinäisyydestä, terveysongelmista ja päihteiden käytöstä, naisia enemmän. (Kauppinen 2013, 110; Kettunen & Salonen 2019, 71.)

Lapsiperheessä tapahtunut ero vaikuttaa aina myös lapseen. Vanhemmuuden lisäksi myös lapsuus ja perhe määrittyy erossa uudelleen (Antikainen 2007, 147). Vanhempien ero merkitsee lapselle elämänmuutosta, johon sopeutumiseen lapsi tarvitsee vanhempien tukea. Lapsen sopeutumisen kannalta keskiössä on se, miten vanhempi kykenee huomioimaan lapsen tarpeita omassa erokriisissään (Nurmela & Kaittila 2019, 424). Lapsen edun ja tarpeiden huomioiminen on kuitenkin usein vaarassa jäädä varjoon sen vuoksi, että ero on suuri kriisi ja elämänmuutos vanhemmille itselleen (Makkonen 2009, 189). Lapsi tarvitsee kuitenkin erotilanteessa paljon huolenpitoa ja tukea, eikä lasta pidä jättää yksin käsittelemään vanhempien eroon liittyviä tunteita (Moxnes 2003, 143).

Vanhempien erolla voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, mikä voi oireilla esimerkiksi ahdistuksena, levottomuutena tai käyttäytymisen häiriöinä. Lapsi voi kärsiä myös somaattisista oireista. (Kauppinen 2013, 18.) Erityisesti pitkittyneet huoltoriidat ovat haitallisia lapsen hyvinvoinnille (Bertelsen 2021, 277). Suurin osa lapsista selviää kuitenkin vanhempien erosta ilman suuria hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia (Broberg & Hakovirta 2009, 124). Ero itsessään ei ole lapsen hyvinvointia heikentävä tekijä, vaan keskeinen merkitys on eron hoitamisen tavalla sekä sillä, kuinka vanhemmat kykenevät huomioimaan lapsen tarpeet erossa (Terävä & Böök 2019, 12).

Lapselle ero tarkoittaa usein muuttoa pois vanhempien yhteisestä kodista. Eron myötä lapsi joutuu yleensä olemaan aiempia pidempiä aikoja erossa ainakin toisesta vanhemmastaan. Lapselle, joka on tottunut näkemään molempia vanhempiaan päivittäin, toisen vanhemman poismuutto voi aiheuttaa stressiä ja tunnetta vanhemman menettämisestä. Lapsella voi eron jälkeen olla myös kaksi kotia. Muutokset voivat aiheuttaa lapsessa myös pelkoa, ahdistusta sekä hylätyksi tulemisen tunnetta (Makkonen 2009, 174). Menehtymisen kokemuksen voimakkuutta säätelee, kuinka lapsen suhteen ylläpitäminen molempiin vanhempiin eron jälkeen toteutuu. Mikäli esimerkiksi lapsen ja lapsesta erillään asuvan vanhemman tapaamiset pysyvät säännöllisinä, lapsen suhde vanhempaan voi säilyä suhteellisen muuttumattomana ja läheisenä myös eron jälkeen. (Moxnes 2003, 139.) Pelkät säännölliset tapaamiset eivät kuitenkaan takaa lapsen ja vanhemman toimivan suhteen säilymistä, vaan suhteen ylläpitäminen edellyttää myös vanhempien välistä yhteistyötä lapsen edun edistämiseksi (Broberg & Hakovirta 2009, 132). Ero tapahtuu aikuisten välillä, ei aikuisen ja lapsen välillä (Valjakka 2002, 39).

Lapsen sopeutumisen ja hyvinvoinnin kannalta keskeistä on esimerkiksi, miten lapselle puhutaan erosta. Lapset prosessoivat eroa ja sen vaikutuksia vuorovaikutuksessa vanhempiinsa. Lapselle tulee kertoa erosta ikätasoisella tavalla ja vanhempien tulisi olla valmiita vastata lapsen mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Lapsen kanssa on tärkeää keskustella siitä, että ero ei ole lapsen syytä. (Terävä & Böök 2019, 15; Mäenpää & Poutiainen 2009, 81.) Lapsen selviytymistä vanhempien erosta tukee vanhempien välinen yhteistyö, myönteisen kuvan säilyttäminen molemmista vanhemmista, lapselle annettava tieto vanhempien eroon liittyen, sekä lupa ilmaista ja käsitellä eron aiheuttamia tunteita (Ritari-Alho ym. 2019, 66–67). Läheisen suhteen säilyttäminen molempiin vanhempiin suojelee lasta eron kielteisiltä vaikutuksilta (Broberg & Hakovirta 2009, 123).

Lapsi rakastaa molempia vanhempiaan ja lasta satuttaa se, jos vanhemmat puhuvat toisistaan pahaa lapselle. Lapsi on lojaali molemmille vanhemmilleen (Kauppinen 2013, 25), eikä lasta saisi asettaa tilanteeseen, jossa lapsi kokee joutuvansa valitsemaan vanhempiensa väliltä. Vanhempien huonojen välien ja toisen mustamaalaamisen seurauksena lapsi voi joutua jopa kokemaan syyllisyyttä vanhempansa rakastamisesta. (Moxnes 2003, 143.) Myös esimerkiksi vanhempien kieltäytyminen puhumasta keskenään aiheuttaa lapselle pahaa oloa ja kokemusta konfliktin keskellä olemisesta. Vanhempien tulisi ymmär-

tää, että vanhempien keskinäisistä ristiriidoista ja haasteista huolimatta molemmat vanhemmat ovat lapselle tärkeitä. Ero on aikuisten välinen asia, josta lapsi ei ole vastuussa. Lapsen tulee saada olla lapsi, eikä joutua toimimaan vastuunkantajana.

Vanhemmat löytävät usein jossain vaiheessa eron jälkeen uuden kumppanin. Vanhempien muodostaessa uusia parisuhteita on tärkeää ottaa huomioon myös lapset. Uuden aikuisen myötä perherakenteessa tapahtuvat muutokset vaativat lapselta sopeutumista ja epäjatkuvuuden sietämistä (Moxnes 2003, 132–133). Vanhemman voi olla haastavaa huomata, että itselle onnea tuottava uusi ihmissuhde ei välttämättä tuotakaan hyvää oloa lapselle. Lapsi voi joutua kokemaan esimerkiksi sivuun jäämisen tunteita, jos lapsen ja vanhemman välinen kaksin vietetty aika vähenee. Lapsen edun näkökulmasta olisi tärkeää tutustuttaa uusi kumppani lapsiin vähitellen, ja järjestää edelleen myös vanhemman ja lapsen välistä aikaa ilman uuden kumppanin läsnäoloa. Liian nopeat muutokset arjessa heikentävät lapsen hyvinvointia. (Vanhanen 2019, 79.)

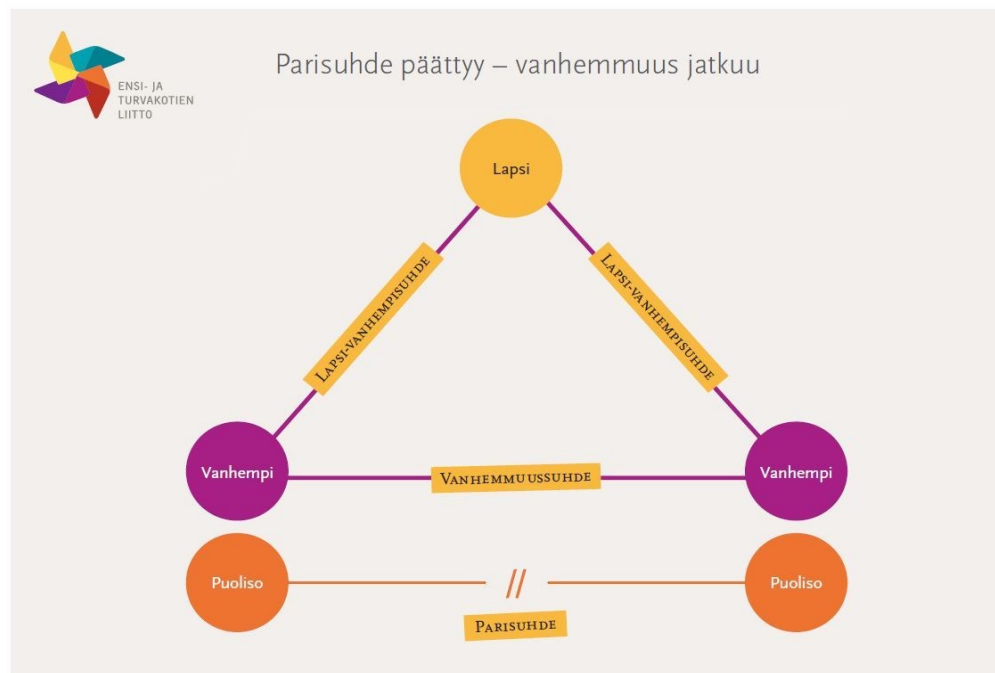
Ero voi kuitenkin olla myös lapsen ja koko perheen hyvinvoinnin kannalta oikea ratkaisu. Vanhemmat, joilla on paha olla yhdessä, voivat huonosti mikä heijastuu myös vanhemmuuteen ja lapseen. Lapsi kärsii esimerkiksi vanhempien riitelystä. Vanhempien riitely on haitallista lapsen hyvinvoinnille ja voi aiheuttaa muun muassa sosiaalisia ongelmia, tunnesäätelyn ja käyttäytymisen haasteita, impulsiivisuutta sekä kouluvaikeuksia. Riitojen ja konfliktien keskellä oleminen voi aiheuttaa myös traumaoireita ja laukaista jopa traumaperäisen stressihäiriön. (Laajasalo 2022.) Lapsi myös aistii kodin ilmapiiriä ja kärsii vanhempien välisestä riitelystä ja vanhempien huonoista väleistä, vaikka riitelyä ei tapahtuisikaan lapsen edessä. Eron jälkeen lapsen ei tarvitse enää kärsiä kodin kireästä ilmapiiristä ja vanhempien riitelystä. Ero voi olla myös vanhemmalle hyvinvointia tukeva ratkaisu. Vanhempi voi kyetä kohentuneen hyvinvointinsa myötä eron jälkeen myös parempaan vanhemmuuteen. (Kauppinen 2013, 17, 26.) Lapsen edun mukaiset ratkaisut eron jälkeen edellyttävät usein vanhemmuuden tukemista. Mikäli vanhemmat onnistuvat järjestämään lapsen asiat toimivalla tavalla eron jälkeen, vanhempien välit ja kommunikointi voivat jopa parantua. Vanhempien sujuva yhteistyö ja riitelemättömyys ovat tärkeitä lapsen etua tukevia tekijöitä (Autonen-Vaaraniemi 2019, 370).

2.2 Yhteistyövanhemmuuden tavoite ja vanhemmuuden psykososiaalinen tuki

Kaikkea lapsiperheiden parissa tapahtuvaa työskentelyä ohjaa ensisijaisesti lapsen etu. Perheoikeudellisissa palveluissa lastenvalvojan tehtävänä on varmistua siitä, että vanhempien tekemät sopimukset ovat lapsen edun mukaisia. Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa käytössä olevassa Uuden eron prosessissa vanhempia tuetaan yhteistyövanhemmuuteen, ja vanhemmille tarjotaan psykososiaalista tukea sekä tietoa lapsen edun mukaisten sopimusten laatimisen tueksi. Vanhemmat, joiden erokriisin käsittely on kesken, harvoin kykenevät tekemään lapsen edun mukaisia ratkaisuja ilman siihen tarjottavaa tukea (Antikainen 2007, 44). Uuden eron prosessi auttaa vanhempia siinä, etteivät he tekisi lastensa elämään merkittävästi vaikuttavia ratkaisuja hätiköiden, puutteellisen tiedon ja käsittelemättömien tunteiden vallassa.

Lapsen etua tukee vanhempien eronjälkeinen yhteistyövanhemmuus. Yhteistyövanhemmuudella pyritään siihen, että vanhemmat pystyisivät tekemään yhteistyössä lapsen edun mukaisia lasta koskevia ratkaisuja myös eron jälkeen. Keskiössä yhteistyövanhemmuudessa on uudenlaisen suhteen muodostaminen entiseen puolisoon. Yhteistyövanhemmuus edellyttää vanhemmilta valmiutta hyväksyä heidän välisen suhteensa muuttuminen parisuhteesta vanhemmuussuhteeksi. (Emery 2012, 63–64.) Uuden eron prosessissa vanhempia tuetaan rakentamaan uudenlaista suhdetta toisiinsa ja hahmottamaan entisen puolison tärkeän roolin osana lapsen elämää myös eron jälkeen. Vanhempien välinen parisuhde on päättynyt, mutta vanhemmuussuhde säilyy (Terävä & Böök 2019, 11).

Kuvio 1. Yhteistyövanhemmuuden kolmio (Ensi- ja turvakotien liitto)

Yhteistyövanhemmuutta voidaan havainnollistaa yhteistyövanhemmuuden kolmiolla (Kuvio 1). Yhteistyövanhemmuuden kolmiossa kolmion yläkulmassa on lapsi ja alakulmissa vanhemmat. Kolmion alaosassa on kaksi vaakaviivaa, joista toinen kuvaa vanhempien välistä parisuhdetta ja toinen vanhemmuussuhdetta. Kolmion sivut kuvaavat vanhempien suhdetta lapseen. Vanhempien parisuhteen viiva on katkennut, mutta vanhemmuussuhteen vaakaviiva sekä sivut vanhemmista lapseen ovat ehjiä. Vanhempien hyvä keskinäinen suhde eron jälkeen tukee lapsen hyvinvointia. Yhteistyövanhemmuuden kolmiota voidaan hyödyntää työvälineenä, jolla vanhemmille havainnollistetaan yhteistyövanhemmuutta ja parisuhteen sekä vanhemmuussuhteen erottamista toisistaan. (Hietanen & Niinen 2019, 40–41.)

Kasvu yhteistyövanhemmuuteen ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, vaan edellyttää vanhemmilta yhteistä tahtotilaa toimia yhdessä lapsen parhaaksi (Terävä & Böök 2019, 15). Haasteena yhteistyövanhemmuuden toteuttamiselle on usein parisuhteen päättymiseen kiinnittyvät vaikeat tunteet. Tunteet toista vanhempaa kohtaan sotkeutuvat helposti tunteisiin toisen vanhemmuudesta (Haavisto 2019, 62). Erityisesti lapsen ja etävanhemman välisestä tapaamisoikeudesta sopiminen on aiemmissa tutkimuksissa osoittautunut haastavaksi tilanteissa, joissa vanhemman oma eroprosessi ja siihen liittyvien tunteiden työstäminen on kesken. Eroprosessin aiheuttama kipu voi purkautua esimerkiksi vihana toista

vanhempaa koskaan. Vaikeat tunteet voivat johtaa siihen, että yhteistyöhön pyrkiminen toisen vanhemman kanssa tuntuu vastenmieliseltä. Eronjälkeisessä kriisissä vanhempi voi esimerkiksi tarkoituksella jättää noudattamatta yhdessä sovittuja asioita (Kettunen 2019, 22). Vanhemmasta voi tuntua epäoikeudenmukaiselta myös esimerkiksi joutua maksamaan elatusapua toisen vanhemman tilille (Moxnes 2003, 135). Vanhemman voi olla haasteellista hahmottaa, että elatusapu menee lapsen, ei entisen puolison, elämiseen. Taloudellisista asioista sopiminen voivat nostaa pintaan epäoikeudenmukaisuuden ja pettymyksen tunteita, jotka voivat altistaa konflikteille (Tolonen & Linnanmäki 2020, 140). Todellisuudessa asioiden vaikeuttaminen ja viivästyttäminen heijastuvat kuitenkin aina myös lapsen hyvinvointiin. Esimerkiksi elatusavun maksamatta jättäminen tai sen viivästyttäminen ovat pois lapsen elatuksesta, ei lähivanhemman. Lasten asioista sopiessa ammattilaisen keskeisenä tehtävänä onkin auttaa vanhempia asettamaan lapsen etu ja tarpeet ensisijaiseksi. (Antikainen 2007, 31,40,148.)

Yhteistyövanhemmuuden tavoitteeseen kiinnittyä vanhemmille suunnattu eronjälkeinen psykososiaalinen tuki. Psykososiaalisella tuella tarkoitetaan yksilöiden ja yhteisöjen, esimerkiksi perheiden, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista. Psykososiaaliseen tukeen voi sisältyä esimerkiksi keskusteluapua, palveluohjausta tai käytännönasioiden järjestelyä koskevaa tukea. Keskeistä psykososiaalisessa tuessa on tuen kohdistuminen yksilöön, sekä hänen ympäristöönsä. (Sorsa, Hopia, Heino-Tolonen & Raitakari 2022, 84.) Psykososiaalista tukea tarjoavan työskentelyn keskeinen tavoite on pyrkiä vahvistamaan asiakkaan toimintaedellytyksiä muuttuneessa elämäntilanteessa (Granfeldt 1993, 197).

Uuden eron prosessissa tarjottavan psykososiaalisen tuen tavoitteena on tukea vanhempia erokriisissä, jotta vanhemmat kykenisivät huomioimaan paremmin lapsen edun eronjälkeisissä ratkaisuissa. Vanhemman hyvinvoinnin tukeminen tukee siis myös lapsen hyvinvointia (Makkonen 2009, 190). Psykososiaalisen tuen myötä vanhemmilla on paremmat valmiudet toimia lapsen edun mukaisesti myös eron jälkeen. Eronjälkeinen psykososiaalinen tuki auttaa vanhempia erotilanteen käsittelyssä, mutta myös yhteistyövanhemmuuden kasvamisessa.

Psykososiaalinen tuki voi olla muodoltaan ennaltaehkäisevää, mutta myös korjaavaa (Granfeldt 1993, 204). Psykososiaalisen tuen vaikuttavuuden kannalta keskeistä kuitenkin on tuen tarjoamisen oikea-aikaisuus (Sorsa ym. 2022, 96). Tavoitteena lapsiperheiden

kanssa tehtävässä erotyössä on, että lapsi saisi jatkaa elämäänsä eron jälkeen mahdollisimman vähin muutoksin (Taskinen 2001, 43). Oikea-aikaisella vanhemmuuden tuella on suuri merkitys sille, millaiseksi lasten arki eron jälkeen muodostuu. Pitkään jatkuvat vanhempien väliset erimielisyydet heikentävät lapsen hyvinvointia, minkä vuoksi vanhempien eronjälkeinen varhainen tuki olisi lapsen edun toteutumisen kannalta erittäin tärkeää (Ritari-Alho ym. 2019, 67).

Uuden eron prosessissa psykososiaalista tukea tarjotaan ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen periaatteella. Ennaltaehkäisevällä työotteella tarkoitetaan työskentelyä sellaisten tilanteiden ehkäisemiseksi, jotka ilman puuttumista voivat tulevaisuudessa muodostua ongelmiksi. Varhaisella tuella voidaan ehkäistä esimerkiksi erotilanteen kärjistymistä huoltoriidaksi. Uuden eron prosessissa tukea tarjotaan vaiheessa, jossa vanhemmat eivät ole vielä laatineet lasta koskevia sopimuksia. Varhainen tuki on ennaltaehkäisevän työskentelyn muoto, jolla pyritään estämään tilanteen kriisiytymistä sellaiseksi, jossa tilanteen korjaamisessa tarvittaisiin raskaampia ammatillisen puuttumisen keinoja. (Juhila 2018, 76–78.) Erossa vanhemmuuden tehtävät ja vastuunjako järjestetään uudelleen, mikä vaatii usein ulkopuolista tukea. Lastenvalvojan luona tehdään sopimuksia, jotka määrittelevät pitkäksiin aikaa lapsen arkea ja ihmissuhteita. Ammatillisilla on tärkeä tehtävä tunnistaa ja osata arvioida lapsen etua, sekä tukea vanhempia asettamaan lapsen hyvinvointi ja tarpeet ensisijaisiksi. (Antikainen 2007, 148.)

Rakenteellisen sosiaalityön kehyksistä yksilöiden ja perheiden ongelmat kiinnittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin tekijöihin ja epäkohtiin (Pohjola 2015, 25). Rakenteellinen sosiaalityö tuli osaksi lainsäädäntö vuonna 2014, kun sitä koskeva pykälä lisättiin sosiaalihuoltolakiin. Sosiaalihuoltolain 7§:n mukaan rakenteellista sosiaalityötä ovat tavoitteelliset toimenpiteet sekä toimenpide-ehdotukset, joilla pyritään ehkäisemään ja korjaamaan sosiaalisia ongelmia, sekä kehittämään asuin- ja toimintaympäristöjä. Erojen yleistyessä lasten huolto- ja tapaamisasioita koskevien riitojen käsittely käräjäoikeudessa on lisääntynyt (Kauppinen 2013, 8). Panostamalla oikea-aikaiseen tukeen eroperheiden palveluissa voidaan vaikuttaa siihen, että erotilanteet eivät kärjistyisi huoltoriidoiksi. Haastavilla ero- ja huoltoriidoilla on merkittäviä hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia kaikkiin perheenjäseniin. Eroauttamisen ennaltaehkäiseviin palveluihin satsaamalla voidaan tukea lasten ja perheiden hyvinvointia ennen erotilanteiden kriisiytymistä ja tarvetta jälkikäteille korjaaville puuttumisen keinoille.

Yhteistyövanhemmuuden tavoitteesta huolimatta on huomattava, että yhteistyövanhemmuus ei sovellu jokaisen perheen tilanteeseen. Esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhempien

välit ovat hyvin tulehtuneet ja suhteeseen on liittynyt esimerkiksi vainoa tai väkivaltaa, voi olla asianmukaisempaa tukea vanhempia rinnakkaisvanhemmuuteen. Rinnakkaisvanhemmuudella tarkoitetaan tilaa, jossa vanhemmat pyrkivät toimimaan tahoillaan parhaina mahdollisina vanhempina lapselleen, mutta ovat keskenään tekemisissä mahdollisimman vähän. (Mikkola 2021, 121.) Näissä tilanteissa rinnakkaisvanhemmuus voi edistää lapsen etua ja hyvinvointia yhteistyövanhemmuutta enemmän, sillä lapsi kärsii vanhempien välisestä riitelystä, sekä vanhemman pahasta olostakin mikä aiheutuu yhteenotoista entisen puolison kanssa (Laajasalo 2022). Uuden eron prosessissa vanhempia tuetaan yhteistyö- tai rinnakkaisvanhemmuuteen lapsen edun mukaisesti.

2.3 Lasta koskevat sopimukset

Lapsiperheen vanhempien erotessa, vanhempien tulee sopia kuinka järjestävät lasta koskevat asiat. Vanhempien tulee sopia esimerkiksi lapsen asuinpaikasta, etävanhemman ja lapsen tapaamisten toteuttamisesta sekä lapsen elatuksesta. Mikäli vanhemmat pystyvät sopimaan lasta koskevista asioista keskenään, tarvetta virallisten sopimusten laatimiselle ei välttämättä ole. Lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361) mukaan vanhemmat voivat sopia lapsen asioista haluamallaan tavalla. Suurimmassa osassa lapsia koskevista sopimusneuvotteluista vanhemmat kuitenkin tarvitsevat lastenvalvojan tukea sopimukseen pääsyssä. (Peuralahti 2012, 71; Taskinen 2001, 61.)

Lastenvalvoja on kunnallinen viranhaltija, jonka tehtävänä on auttaa vanhempia pääsemään sopimukseen lasta koskevissa asioissa eron jälkeen ja vahvistaa lapsen edun mukaiset sopimukset. Lastenvalvojan luona käytävät sopimusneuvottelut ovat vapaaehtoisia ja neuvottelun osapuolia ovat vanhemmat. Lastenvalvojapalvelut ja lasta koskevien sopimusten vahvistaminen on lakisääteistä julkista palvelua (Nurmela & Kaittila 2019, 422). Lastenvalvoja ei määrää sopimusten sisältöä, vaan auttaa vanhempia pääsemään sopimukseen ja vahvistaa lapsen edun mukaisen sopimuksen. Lapsen etu on lähtökohta, joka ohjaa lastenvalvojan sopimusneuvotteluja. Lastenvalvoja auttaa vanhempia ottamaan huomioon lapsen edun ja näkökulman sopimusneuvotteluissa. Lastenvalvojan tehtävänä on nimikkeensä mukaisesti valvoa, että lapsen etu toteutuu. (Taskinen 2001, 43,61.) Vanhemmat voivat hakeutua lastenvalvojan luokse esimerkiksi tilanteissa, joissa tarvitsevat

ulkopuolista apua sopimukseen pääsyssä. Vanhemmat voivat myös olla sopineet keskenään sopimuksen sisällön, mutta tahtovat vahvistaa sopimuksen lastenvalvoja luona. Lastenvalvojan vahvistama sopimus tuo selkeyttä ja ennustettavuutta eronjälkeiseen arkeen ja ehkäisee konfliktien syntymistä vanhempien välille (Bufdir. The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs). Lastenvalvojan vahvistama sopimus on täytäntöönpanokelpoinen (Peuralahti 2012, 22).

Lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta säädetään Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lainsäädännön lähtökohtana on lapsen suhteen säilyttäminen molempiin vanhempiin myös eron jälkeen. Lainsäädäntö pyrkii turvaamaan perheen jatkuvuutta muun muassa yhteishuoltajuuden periaatteella. Yhteishuoltajuusperiaatteen lähtökohtana on vanhempien välisen yhteishuoltajuuden jatkuminen eron jälkeen. (Castrén 2009, 141.) Yhteishuollossa molemmat vanhemmat toimivat lapsen tasavertaisina huoltajina myös eron jälkeen. Huoltajalla on oikeus päättää muun muassa lapsen hoidosta kasvatuksesta, koulutuksesta sekä asuinpaikasta (HTL 8.2.2019/190 4§).

Yhteishuoltajuus ei kuitenkaan aina ole lapsen edun mukaista tai arjen kannalta toimivaa, jolloin voidaan päätyä uskomaan huoltajuus vain toiselle vanhemmalle. Yksinhuoltajana vanhempi toimii lapsen ainoana huoltajana ja voi tehdä lasta koskevia päätöksiä ilman toisen vanhemman suostumusta. Vanhempien on mahdollista laatia sopimus vanhemman, joka ei ole lapsen huoltaja, tiedonsaantioikeudesta. Tiedonsaantioikeus tarkoittaa, että vanhemmalla on samat oikeudet saada lasta koskevia tietoja esimerkiksi koulusta ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, kuin huoltajalla (HTL 8.2.2019/190 7§). Vanhempien ollessa yksimielisiä yhteishuollon muuttamisesta yksinhuolloksi, sopimuksen huoltosuhteen muutoksesta voi tehdä lastenvalvojan luona (Valjakka 2002, 64).

Vanhemmat voivat sopia lapsen asumisesta toisen vanhemman luona tai vuoroasumisesta. Vuonna 2019 lapsenhuoltolakia uudistettiin ja lakiuudistuksessa vuoroasumisesta tuli virallinen asumismuoto. Vuoroasumisella tarkoitetaan asumismuotoa, jossa lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempiensa luona. Lapsi on vuoroasuva, mikäli luonapiitoa molempien vanhempien luona on vähintään 40 prosenttia kuukaudesta. (Koulu 2019, 416–417.)

Lapsen asuessa virallisesti vain toisen vanhemman luona, vanhemmat voivat laatia sopimuksen etävanhemman ja lapsen tapaamisista. Tapaamisoikeus on huollosta ja asumisesta erillinen asia ja lapselle voidaan vahvistaa säännölliset tapaamiset myös vanhemman kanssa, joka ei ole lapsen huoltaja. Tapaamisoikeuden tarkoituksena on taata lapsen

oikeus säilyttää vuorovaikutuksellinen ja merkityksellinen suhde molempiin vanhempiinsa (Koulu 2014, 130). Tapaamisoikeudessa on ensisijaisesti kyse lapsen oikeudesta tavata vanhempansa, ei vanhemman oikeudesta tavata lasta (Taskinen 2001, 36). Uudistunut lapsenhuoltolaki velvoittaa molempia vanhempien myötävaikuttamaan tapaamisten toteutumiseen lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilyttämiseksi. (Tolonen & Linnanmäki 2020, 21,38.)

Vuoden 2019 lapsenhuoltolain uudistuksessa lakiin lisättiin lastenvalvojan velvollisuus selvittää lapsen mielipide lapsen huoltoa, asumista ja tapaamista koskevissa asioissa. Lakimuutoksen tarkoituksena on turvata lapsen edun toteutuminen ja lisätä lapsen osallisuutta lasta koskevassa päätöksenteossa. Lapsen mielipide tulee selvittää ikä ja kehitystaso huomioiden, joita arvioidaan lapsikohtaisesti. Lähtökohtaisesti kuitenkin esimerkiksi taaperoikäisen lapsen ei voida odottaa osaavan muodostaa mielipidettään huoltoa, asumista tai tapaamisten järjestämistä koskevissa asioissa. Sen sijaan koululaisella voi olla jo näkemys siitä, kumman vanhemman luona tahtoo asua. Lapsen mielipiteen selvittämiseen ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa. Mielipiteen selvittäminen on kuitenkin toteutettava tavalla, joka ei vahingoita lapsen suhdetta kumpaankaan vanhempansa (Peuralahti 2012, 23). Vanhemmat voivat esimerkiksi keskustella lapsen kanssa olemassa olevista vaihtoehtoista ja välittää tiedon lapsen näkemyksistä lastenvalvojalle sopimusneuvottelussa. Tarvittaessa myös lastenvalvoja voi keskustella lapsen kanssa lapsen toiveiden selvittämiseksi. (Tolonen & Linnanmäki 2020, 23,26, 146–147.)

Tapaamisoikeuden ollessa lapsen oikeus, on erittäin tärkeää huomioida lapsen mielipide osana sopimusneuvotteluja ja sopimuksen vahvistamista. Keskeistä on kuitenkin huomata, että lopulliset päätökset sopimusten sisällöstä tekevät vanhemmat, ei lapsi. Lastenvalvojan on kuitenkin arvioitava, että onko vanhempien sopimus lapsen edun mukainen. Esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi on selkeästi ilmaissut, että ei tahdo tavata toista vanhempansa, on olennaista selvittää mistä lapsen mielipide johtuu ja voidaanko säännöllisiä tapaamisia vanhemman ja lapsen välille vahvistaa. (Valjakka 2002, 72–73, 86.)

Vanhemmat voivat sopia lastenvalvojan luona myös lapsen elatuksesta. Lapsen elatuksesta säädetään Laissa lapsen elatuksesta (5.9.1975/704). Lain mukaan molemmat vanhemmat ovat vastuussa lapsen elatuksesta lapsen täysi-ikäistymiseen saakka. Molempien vanhempien vastuu lapsen elatuksesta säilyy myös eron jälkeen. Pääsääntöisesti etävanhempi maksaa elatusapua suoraan lähivanhemmalle. Molempien vanhempien ollessa elat-

tuskykyisiä, vanhemmat voivat neuvotella elatusavun lopullisesta määrästä melko vapaasti. Lastenvalvoja vahvistaa vanhempien välisen sopimuksen, mikäli se on lapsen edun mukainen ja kohtuullinen. Lapsen edun mukaisuus elatusavussa arvioidaan sen perusteella, että lapsi tulee elätetyksi. (Salminen 2002, 180.) Vanhemmat voivat tarvita apua elatusavun suuruuden laskemiseksi, jolloin elatusavun laskemisessa hyödynnetään Oikeusministeriön Ohjetta lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (2007). Elatusavun suuruus määräytyy lapsen elatuksen tarpeen sekä vanhempien keskinäisen elatuskyvyn perusteella. Lapsen elatusavun suuruutta arvioidaan vertaamalla vanhempien keskinäistä elatuskykyä ja niiden osuutta lapsen elatuksen tarpeesta. (Oikeusministeriö 2007, 15.) Vuoroasumisesta tuli virallinen asumismuoto vuoden 2019 lapsenhuoltolain uudistuksen yhteydessä, eikä vuonna 2007 julkaistu Oikeusministeriön ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi ota huomioon vuoroasumistilanteita. Oikeusministeriö on vuonna 2022 asettanut työryhmän lasten elatusavun määrän laskemisen perusteiden määrittämiseksi myös vuoroasumistilanteissa. (Oikeusministeriö 2022.)

Tapauksissa, joissa etävanhemman elatuskyky todetaan puutteelliseksi, lähivanhemmalla on oikeus hakea lapsen elatusta varten elatustukea Kansaneläkelaitokselta. Elatustuesta säädetään Elatustukilaissa (29.8.2008/580). Oikeus elatustukeen muodostuu lastenvalvojan todetessa elatusvelvollisen vanhemman elatuskyvyn olevan puutteellinen suhteessa lapsen elatuksen tarpeeseen. Tällaisessa tilanteessa lastenvalvoja vahvistaa elatussopimuksen puutteellisen elatuskyvyn perusteella alle elatustuen suuruiseksi (Litmala 2002, 28). Jos elatusvelvolliselle vanhemmalle ei vahvisteta elatusapua maksettavaksi lainkaan, lähivanhemmalle muodostuu oikeus täysimääräiseen elatustukeen. Kansaneläkelaitos maksaa kuitenkin myös vähennettyä elatustukea, mikäli elatusapu on vahvistettu, mutta määrä on elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn perusteella alle elatustuen suuruinen. Tällöin Kansaneläkelaitos maksaa lähivanhemmalle elatustukea täysimääräisen elatustuen ja elatusvelvolliselle vahvistetun elatusavun erotuksen. (ETUL.)

3 Uuden eron prosessi

3.1 Toimintamallin kehittämisen lähtökohdat

Uuden eron prosessin kehittämisen lähtökohdat paikantuvat rakenteelliseen sosiaalityöhön. Rakenteellista sosiaalityötä ovat muun muassa olemassa olevien palveluiden kriittinen tarkastelu ja muutostarpeiden havainnointi. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena ei kuitenkaan ole ainoastaan tuoda näkyväksi palveluiden puutteita tai ongelmallisia rakenteita, vaan myös aktiivisesti vaikuttaa niihin. (Mullaly & Dupré 2019, 200, 214.) Rakenteisiin vaikuttaminen edellyttää nykyisyyden ja nykyisten toimintatapojen kyseenalaistamista ja tietoista pohdintaa, sen suhteen, että voisiko asiat tehdä toisin (Pohjola 2015, 17). Rakenteellinen sosiaalityö on vaikuttamistyötä, johon kuuluu sosiaalityön työmuotojen ja käytäntöjen kehittäminen sekä kehitettyjen käytäntöjen vaikuttavuuden arviointi (Hämäläinen 2015, 74). Rakenteellinen sosiaalityö ei ole yksiselitteisesti määriteltävää ja asiakastyössä olevat sosiaalityöntekijät harvoin kokevat tekevänsä rakenteellista sosiaalityötä. Rakenteellisen sosiaalityön aiheet ja perustelut nousevat kuitenkin asiakastyötä, minkä vuoksi käytännön asiakastyö ja rakenteellinen sosiaalityö kietoutuvat toisiinsa, vaikka usein ne nähdään toisistaan erillisiksi työorientaatioiksi. (Tiitinen & Lähteinen 2015, 206–207.) Rovaniemellä asiakastyötä tekevät työntekijät havaitsivat käytäntöjen kehittämisen tarpeen omassa työssään. Olemassa oleva käytäntö ei ollut riittävä vastaamaan vanhempien tuen tarpeisiin tuoreissa erotilanteissa, joten työntekijät ryhtyivät paikallisesti kehittämään toimintaa.

Rovaniemen perheoikeudellisten palveluiden palveluesimiehenä ja johtavana lastenvalvojana vuosien 2012–2021 ajan toiminut Marja Leena Nurmela on ollut keskeisessä roolissa Uuden eron prosessin kehitystyössä. Nurmela kertoo, että toimintamallin kehittäminen on saanut alkunsa vuonna 2009, jolloin lastenvalvojapalveluiden käytännöstä alkoi nousta esiin tarve kehittää toimintaa lapsen edun turvaamiseksi erotilanteissa. Lastenvalvojien kokemusten mukaan sopimusneuvottelut tuoreissa erotilanteissa olivat käyneet entistä haastavammiksi ja riitaisammiksi. Perheoikeudellisten palveluiden ajanvarauksen yhteydessä riitaisilta vaikuttavia vanhempia aloitettiin ohjaamaan perheneuvolaan perheasiainsovitteluun ennen lastenvalvojan sopimusneuvottelua. Vanhemmat kuitenkin saattoivat kieltäytyä perheasiainsovittelusta. Vuodesta 2016 alkaen Rovaniemen perheoikeudellisten palveluiden yksikkö pyrki vastaamaan haasteisiin aloittamalla työkäytännön,

jossa ensimmäistä kertaa sopimuksia laatimaan saapuvien vanhempien sopimusneuvotte-
luissa työskenteli kaksi lastenvalvojaa työparina. (Nurmela 2022; Nurmela 2023.) Kah-
den lastenvalvojan läsnäolo ja yhteistyö sopimusneuvotteluissa rauhoitti lastenvalvojen
kokemusten mukaan sopimusneuvotteluita, mutta vanhempien sopimusedellytyksiin sillä
ei havaittu olevan vaikutusta (Kivilompolo & Takkinen 2022). Tarve käytäntöjen kehit-
tämiseksi oli edelleen todellinen.

Rovaniemen perheoikeudelliset palvelut, joihin kuuluu lastenvalvojapalvelujen lisäksi
muun muassa tuomioistuille annettavat olosuhdeselvitykset, eriytettiin perhesosiaali-
työstä omaksi yksikökseen vuonna 2018. Tällöin yksikköön perustettiin myös kolme
uutta sosiaalityöntekijän vakanssia, mikä loi uusia mahdollisuuksia käytäntöjen kehittä-
miselle. Myös Nurmela & Kaittä (2019, 426) ovat nostaneet esiin perheoikeudellisten
yksiköiden eriyttämisen lisäävän mahdollisuuksia moniammatilliselle ja yhtenäiselle ero-
auttamiselle.

Uuden eron prosessissa perheoikeudellisten palveluiden sosiaalityöntekijä tapaa vanhem-
mat yksin ja yhdessä ennen lastenvalvojan luona käytävää sopimusneuvottelua. Lisäksi
sosiaalityöntekijä osallistuu sopimusneuvotteluun lastenvalvojan työparina. Toiminta-
mallin tavoitteena on tukea vanhempia yhteistyövanhemmuuteen tarjoamalla varhaisen
vaiheen psykososiaalista tukea erossa, sekä tietoa lasta koskevista sopimuksista. (Lam-
massaari 2020, 1,4.) Vanhemmille tarjotaan tukea ja tietoa vanhemmuuden tueksi, jotta
he voisivat tehdä lapsensa edun mukaisia ratkaisuja myös eron jälkeen (Nurmela 2022).

Uuden eron prosessi on saanut vaikutteita norjalaisesta eroauttamisen mallista, jossa kai-
kille alle 16-vuotiaiden lasten vanhemmille järjestetään erotilanteessa vanhempien väli-
nen sovittelu lasta koskevista asioista (Bertelsen 2021, 277). Sovittelussa asioiminen on
ilmaista ja sen tavoitteena on auttaa vanhempia toimimaan yhteistyössä eron jälkeen sekä
tekemään lapsen edun mukaisia sopimuksia. Sovittelun aikana vanhemmat laativat yh-
teistyösopimuksen, saavat neuvoja ja ohjausta yhteistyössä toimimiseen, sekä tukea eroon
liittyvien konfliktien käsittelyyn. Kaikki lapsiperheiden vanhemmat käyvät vähintään yh-
dessä sovitteluistunnossa. Tarvittaessa sovitteluistuntoja voidaan järjestää enemmänkin,
kuitenkin korkeintaan seitsemän kappaletta yhtä perhettä kohden. Norjan mallissa sovit-
telu järjestetään vanhempien yhteisenä istuntona. (Bufdir. The Norwegian Directorate for
Children, Youth and Family Affairs.) Uuden eron prosessi eroaa tältä osin Norjan mal-
lista, sillä Uuden eron prosessissa vanhemmille tarjotaan omat yksilökeskusteluajat sosi-
aalityöntekijän kanssa ennen vanhempien yhteistä keskusteluaikaa.

Marja Leena Nurmela kertoo kehittämistyön taustalla olleen myös ajankohtaiset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistämään pyrkivät hankkeet. Keskeisinä innoittajina ovat toimineet lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi työtä tekevä Barnahus-hanke, sekä Juha Sipilän hallituksen ajamaan sosiaali- ja terveydenhuollon –uudistukseen kiinnittyvä Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE. LAPE:n tavoitteena oli lisätä lasten, nuorten ja perheiden varhaisessa vaiheessa tarjottavaa tukea. Tavoite sisälsi lapsiperheiden eropalveluiden kehittämisen varhaista tukea tarjoavaksi toimivaksi kokonaisuudeksi (Autonen-Vaaraniemi 2019, 362). Sanna Marinin hallitus on jatkanut LAPE-hankkeen toimeenpanoa osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystakeskus -ohjelmaa. Ohjelman keskeisenä tavoitteena on lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saataavuutta ja vastaavuutta asiakkaiden tarpeisiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö.) Myös nykyisen hyvinvointialueuudistuksen keskeisenä tavoitteena on lisätä palveluiden ennaltaehkäiseviä vaikutuksia ja asiakaslähtöisyyttä (Soteuudistus). Uuden eron prosessi jakaa hyvinvointialueuudistuksen kanssa nämä samat tavoitteet.

Nurmela kertoo eropalveluiden kehittämisen tarpeen taustalla olleen myös isien lisääntynyt aktiivisuus perhe-elämään osallistumisessa. Isien lähivanhemmuus on yleistynyt ja käsitys äidin ensisijaisuudesta lapsen huoltajana on heikentynyt. 2000-luvun alusta isät ovat olleet lähes yhtä aktiivisia huoltoriitojen alullepanijoita kuin äidit. (Castrén 2009, 121.) Lisäksi toimintamallin taustalla on lapsen mielipiteen selvittämisen huolto-, asuminen- ja tapaamisasioissa tulemisen lakisääteiseksi velvoitteeksi vuonna 2019 (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta). Sosiaalityöntekijä ohjaa vanhempia Uuden eron prosessin keskusteluaikojen yhteydessä selvittämään lapsen mielipidettä eronjälkeisiin järjestelyihin. Toimintamallin käyttöönoton jälkeen yksikön työntekijöiden kokemusten mukaan vanhemmat ovat olleet aiempaa valmistautuneempia sopimusneuvotteluihin, ja lapsen näkökulma on ollut vahvemmin esillä. (Kivilompolo & Takkinen 2022.) Toimintamalli on siis ollut toimiva työntekijöiden näkökulmasta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin myös asiakkaiden ääntä ja selvittää Uuden eron prosessissa asioineiden vanhempien kokemuksia toimintamallista.

3.2 Toimintamallin vaiheet ja toteutus

Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa asiakkuus alkaa, kun jompikumpi vanhemmista ottaa yhteyttä perheoikeudellisiin palveluihin lasta koskevien sopimusten laatimiseksi. Vanhemmalle kerrotaan Uuden eron prosessin mukaisesta toimintamallista ajanvarauksen yhteydessä. Uuden eron prosessin ensimmäisenä vaiheena kummallekin vanhemmista varataan omat yksilökeskusteluajat perheoikeudellisten palveluiden sosiaalityöntekijälle. Yksilökeskusteluajalla sosiaalityöntekijä keskustelee vanhemman kanssa erotilanteesta ja kyselee muun muassa vanhemman omaa jaksamista, mutta myös lapsen reagoitua tilanteeseen. Sosiaalityöntekijä kartoittaa vanhemman ja lapsen tukiverkostoja sekä ohjaa tarvittaessa oikeiden palvelujen piiriin. Tilanteissa, joissa vanhempien välit ovat haastavat, sosiaalityöntekijä voi suositella yhteydenottoa esimerkiksi perheneuvoolaan. Vanhemman oman jaksamisen tueksi sosiaalityöntekijä voi ohjata vanhempaa kääntymään esimerkiksi kriisikeskuksen tai työterveyspuoleen. Vanhempien ja sosiaalityöntekijän käymät keskustelut ovat luottamuksellisia. Sosiaalityöntekijä ei kerro toiselle vanhemmalle mistä asioista toisen vanhemman kanssa on keskusteltu. Luottamuksen rakentuminen sosiaalityöntekijän ja vanhemman välille on keskeistä, jotta vanhempi uskaltaa kertoa avoimesti ajatuksistaan ja tilanteestaan (Rollins 2019, 400). Luottamuksellisuus mahdollistaa sen, että vanhempi saa henkilökohtaista tukea sekä uskaltaa kertoa ajatuksistaan ja tuntemuksistaan rehellisesti ilman pelkoa toisen vanhemman reaktiosta.

Sosiaalityöntekijä täyttää vanhempien yksilökeskusteluajojen pohjalta Eroasiakkaan alkuhaastattelulomakkeen (Liite 1). Haastattelulomake toimii tukena keskustelulle, mutta tarjoaa myös tietoa lastenvalvojalle perheen tilanteesta ja odotuksista ennen sopimusneuvottelua. Alkuhaastattelulomakkeeseen kerätään tietoa muun muassa siitä, kuinka lapsen kanssa on käsitelty vanhempien eroa ja onko vanhemmilla omakohtaisia kokemuksia vanhempien erosta. Lomakkeella kartoitetaan myös vanhemman taloudellista tilannetta ja terveydentilaa sekä odotuksia lastenvalvojan luona laadittavien sopimusten sisällöstä. Lisäksi lomake sisältää kysymyksiä vanhemman omasta jaksamisesta, muiden mahdollisten palveluiden käytöstä sekä eron mahdollisesta riittäisyydestä.

Uuden eron prosessissa sosiaalityöntekijä antaa vanhempien omilla tapaamisilla vanhemmille mukaan Sosiaali- ja terveysministeriön vanhemmuussuunnitelmasta lyhennetyt esitteet (Liite 2). Sosiaali- ja terveysministeriö on kehittänyt vanhemmuuden tueksi ja ammattilaisten työvälineeksi erotilanteisiin vanhemmuussuunnitelman, jonka tavoitteena

on toimia lasta koskevien asioiden neuvottelun tukena ja auttaa vanhempia tekemään lapsen edun mukaisia ratkaisuja. Vanhemmuussuunnitelma on osa Juha Sipilän hallituksen Lapsi- ja perheidenmuutosohjelma LAPE-hanketta. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.) Vanhemmuussuunnitelman keskiössä on suhteen uudelleenkehystämisen toiseen vanhempaan. Uudelleenkehystämisen tarkoituksena on vanhempien suhtautumista toisiinsa parisuhteen osapuolen sijasta lapselle tärkeänä vanhempana. Uudelleenkehystämisen onnistuessa vanhemmat mahdollistavat lapselle rakastavan ja läheisen suhteen säilyttämisen molempiin vanhempiin. (Haavisto 2019, 61–62.) Esitteeseen on koottu lapsen arjen kannalta olennaisia kysymyksiä, joita vanhempien on syytä pohtia eron jälkeen. Kysymykset koskevat esimerkiksi lapsen tarpeita ja toiveita, lapsen päivähoitoon ja kouluun kiinnittyviä kysymyksiä, vanhempien taloudellisen vastuun jakautumista sekä yhteydenpidon säilyttämistä. Esitteen tavoitteena on antaa työkaluja yhteistyövanhemmuudessa toimimiseen ja toisen vanhemman roolin kunnioittamiseen lapsen elämässä.

Yksilökeskusteluaikojen jälkeen vanhemmille varataan vanhempien yhteinen keskusteluaika heidät yksilökeskusteluaajoilla tavanneen sosiaalityöntekijän luokse. Yhteisellä keskusteluaajalla sosiaalityöntekijä ja vanhemmat pohtivat yhdessä yksilökeskusteluaajoilla esiin tulleita kysymyksiä, ja keskustelevat lasten asioiden järjestämisestä sekä lastenvalvojan luona laadittavista sopimuksista. Sosiaalityöntekijä antaa vanhemmille tietoa lastenvalvojan luona laadittavista sopimuksista ja pohtii vanhempien kanssa mahdollisia vaihtoehtoja. Tiedon saaminen sopimuksista ennen sopimusneuvottelua on olennaista, jotta vanhemmat ehtivät pohtia olemassa olevia ratkaisuja ja omaa mielipidettään sovitavista asioista. Tiedon puute on riitelylle ja konflikteille altistava tekijä (Ritari-Alho ym. 2019, 67). Sosiaalityöntekijä ohjaa vanhempia myös selvittämään lasten toiveita eronjälkeisissä järjestelyissä.

Sosiaalityöntekijä kartoittaa keskusteluaajoilla vanhempien näkemyksiä siitä, miten lapsen asiat eron jälkeen järjestetään. Eronjälkeisten käytäntöjen ratkaisujen pohtiminen voi olla haastavaa tai odotukset asioiden järjestämiselle voivat olla epärealistisia (Antikainen 2007, 41). Sosiaalityöntekijä tuo esiin lapsen näkökulmaa ja erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja. Sosiaalityöntekijä voi myös auttaa vanhempia ymmärtämään toisiaan ja toisen vanhemman ja lapsen suhteen säilymisen merkityksellisyyttä. Kolmannen ihmisen näkökulma antaa usein vanhemmille uutta perspektiiviä asioiden tarkasteluun (Bertelsen 2021, 286).

Yksilökeskusteluajoilla käydessä ilmi, että vanhemmilla on selkeä suunnitelma lasten asioiden järjestämisestä ja hyvä keskusteluyhteys, yhteiselle ajalle ei välttämättä ole tarvetta. Sosiaalityöntekijä arvioi yhteisen ajan tarvetta tapauskohtaisesti. Toisinaan vanhempien tilanne voi vaatia myös useamman yhteisen ajan, mikäli sosiaalityöntekijä arvioi, että vanhemmilla ei vielä yhteisen keskusteluajan jälkeen ole edellytyksiä päästä yhteiseen sopimukseen lasta koskevista asioista. Sosiaalityöntekijätapaamisten tarkoitus on toimia vanhemmuuden tukena ja varmistaa lapsen edun toteutuminen erotilanteessa ja siihen liittyvissä käytännönjärjestelyissä, sekä parantaa vanhempien edellytyksiä toimia yhteistyötai rinnakkaisvanhemmuudessa (Lammassaari 2020, 4; Nurmela 2020). Vanhemmalle tarjottava tuki voi tukea myös vanhemman käsitystä omasta vanhemmuudestaan sekä aktiivisesta toimijuudesta ja roolista lapsen elämässä (Ritari-Alho ym. 2019, 67).

Toimintamallin kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa vanhemmat sopivat lasta koskevista asioista sopimusneuvottelussa. Sopimusneuvottelussa vanhemmat voivat neuvotella lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevista asioista. Sopimusneuvottelussa ovat läsnä vanhemmat, lastenvalvoja sekä keskusteluajoilta vanhemmille tuttu sosiaalityöntekijä. Luottamuksellisen asiakassuhteen rakentumista tukee työntekijöiden pysyvyys läpi asiakasprosessin (Rollins 2019, 400). Tutun sosiaalityöntekijän läsnäolo voi rauhoittaa vanhempia ja lisätä edellytyksiä keskittyä lasten asioista sopimiseen, kun vanhempien ei tarvitse avata tilannettaan alusta alkaen lastenvalvojalle.

Uuden eron prosessissa lastenvalvoja ja vanhemmat keskusteluajoilla tavannut sosiaalityöntekijä toimivat sopimusneuvottelussa työparina. Ennen sopimusneuvottelua lastenvalvoja valmistautuu vanhempien kohtaamiseen lukemalla sosiaalityöntekijän keskusteluajoilla täyttämän alkuhaastattelulomakkeen sekä sosiaalityöntekijän tekemät kirjaukset vanhempien yksilö- ja yhteiskeskusteluajoista. Näistä dokumenteista lastenvalvoja saa ennakkotietoa perheen tilanteesta ja vanhempien ajatuksista lasta koskevien sopimusten suhteen. Tarvittaessa sosiaalityöntekijä myös kertoo lastenvalvojalle lisätietoa perheen tilanteesta ennen vanhempien saapumista. Lastenvalvojan ja sosiaalityöntekijän välisen työparityöskentelyn tavoitteena on tukea perheen tilanteen kokonaisvaltaista hahmottamista ja jäsentää ammattilaisten työnjakoa sopimusneuvotteluissa. Sosiaalityöntekijän toimiessa vanhempien tuen tarjoajana, lastenvalvoja voi keskittyä sopimusten laatimiseen ja sopimuksellisiin näkökohtiin.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan eronneiden vanhempien kokemuksia Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa käytössä olevasta Uuden eron prosessi -toimintamallista osana lastenvalvojaprosessia. Tutkimustehtävänäni on selvittää vanhempien kokemuksia prosessin eri vaiheista ja saada tietoa, kuinka palvelua voitaisiin kokemusten pohjalta kehittää vastaamaan entistä vahvemmin vanhempien tuen tarpeita. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1. Millaisia kokemuksia eronneilla lapsiperheiden vanhemmilla on Uuden eron prosessista?*
- 2. Miten Uuden eron prosessia voisi kehittää vastaamaan eronneiden lapsiperheiden vanhempien tuen tarpeita?*

Pyrin löytämään vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen Uuden eron prosessissa asioineita vanhempia haastattelemalla. Pyrin löytämään haastattelujen pohjalta vastauksia siihen, millaisia kokemuksia vanhemmilla on Uuden eron prosessista ja sen eri vaiheista. Toiseen tutkimuskysymykseen pyrin löytämään vastauksia kysymällä vanhemmilta suoraan heidän näkemyksiään palvelun kehitystarpeista, mutta myös tekemällä johdtopäätöksiä vanhempien kokemuksista ja palvelun vastaavuudesta heidän tarpeisiinsa.

Uuden eron prosessi on syntynyt rakenteellisen sosiaalityön lähtökohdista sosiaalityön käytäntöjen kehittämiseksi. Tässä tutkimuksessa rakenteellisen sosiaalityön tekemiseen otetaan mukaan asiakkaat. Tavoitteena on jatkokehittää rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta luotua toimintamallia yhteisen tiedonmuodostuksen ja jaetun asiantuntijuuden keinoin selvittämällä vanhempien kokemuksia ja kehitysideoita palvelusta. Rakenteellisen sosiaalityön yksi tavoite on ottaa vaikuttamistyöhön mukaan myös ne, joiden ääni ei yleensä pääse yhteiskunnallisessa keskustelussa kuuluviin (Mullaly & Dupré 2019, 215).

Asiakkaiden äänen kuuluminen palveluiden kehittämisessä tulisi olla keskeinen osa kehitystyötä, sillä palvelut ovat olemassa niitä käyttäviä asiakkaita varten. Vaikuttavien ja laadukkaiden palveluiden edellytyksenä on, että palvelut vastaavat asiakkaidensa todellisiin tarpeisiin. Lähtökohtaisesti ammattilainen ei voi tuntea asiakasta ja asiakkaan arkea paremmin kuin asiakas itse, minkä vuoksi on tärkeää kysyä myös suoraan asiakkailta itseltään, millaiset palvelut tukisivat häntä ja hänen perhettään parhaiten. Asiakkaiden osallisuuden tukeminen kuuluu myös sosiaalityön arvoihin ja eettisiin periaatteisiin (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2022, 16,36).

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja lähestymistapani tutkimuksen tekoon on fenomenologis-hermeneuttinen. Fenomenologialla tarkoitetaan kokemusten tutkimista ja hermeneuttisuudella kokemusten ymmärtämistä ja tulkintaa. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa pyritään siis sekä havaitsemaan, että ymmärtämään tutkimushenkilöiden kokemuksia ja heidän niille antamia merkityksiä. (Nikupeteri 2022.) Keskeistä on pyrkiä muodostamaan ymmärrys todellisuudesta sekä tutkittavasta ilmiöstä sellaisena, kuin tutkimukseen osallistuneet ihmiset sen kokevat (Huhtinen & Tuominen 2020, 304). Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia vanhempien kokemuksia Uuden eron prosessista. Tavoitteena on siis rakentaa ymmärrys toimintamallista sellaisena, kuin asiakkaat sen kokevat ja kartoittaa kokemusten pohjalta toimintamallin mahdollisia kehitystarpeita.

Tutkimusmenetelmänä käytän teemahaastattelua. Teemahaastattelun pohjana toimii etukäteen valittujen teemojen pohjalta laadittu haastattelurunko, jonka avulla tutkija ohjaa keskustelua (Hyvärinen 2017, 21). Teemahaastattelussa kaikkien haastateltavien kanssa käydään lävitse samat teemat, mutta haastattelukysymykset voivat poiketa haastattelujen välillä sen mukaisesti, mitä haastateltava tuo keskusteluun (Puusa 2020, 112).

Rakensin haastattelujen teemat Uuden eron prosessin vaiheiden mukaisesti. Teemat etenivät kronologisessa järjestyksessä yksilökeskusteluajasta vanhempien yhteiskeskustelu-aikaan ja lastenvalvojan luona käytävään sopimusneuvotteluun. Haastattelun kysymykset keskittyivät selvittämään vanhempien kokemuksia prosessin eri vaiheista. Eri vaiheiden lisäksi kysyin vanhemmilta kokemuksia liittyen koko prosessiin sekä heidän ajatuksiaan

palvelun kehityskohteista. Neljäntenä teemana haastatteluissa oli siis vielä prosessin konkaisuus ja kehityskohteet.

Teemahaastattelu soveltuu hyvin sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, joista ei vielä ole runsaasti tutkimustietoa. Teemahaastattelua voidaan käyttää menetelmänä, kun halutaan tietoa asiasta tai prosessista, josta tutkimushenkilöllä on kokemusta. Haastattelu on toimiva tutkimusmenetelmä kokemusten tutkimisessa, sillä se mahdollistaa haastateltavien äänen kuulumisen. Keskustelunomainen teemahaastattelu edellyttää, että myös tutkijalla on riittävästi tietoa haastattelun aiheesta. (Puusa 2020, 112–113.)

Haastattelu on menetelmänä vuorovaikutteinen ja mahdollistaa lisäkysymysten sekä tarkentavien kysymysten kysymisen (mt., 107). Haastattelu mahdollistaa myös sellaisten asiakasnäkökulmien esiin nousemisen, joita tutkija ei välttämättä ole osannut tulla ajatelleeksi kysymyksiä muodostaessaan. Keskeistä on tutkijan aktiivinen kuunteleminen ja jakamaton huomio haastateltavaa kohtaan. Haastattelija voi osoittaa keskittyvänsä kuulemaansa reagoimalla haastateltavan kertomaan esimerkiksi nyökkäilemällä ja tarttumalla haastateltavan kertomaan esimerkiksi kysymällä lisäkysymyksiä. Olennaista on myös antaa tilaa haastateltavan kerronnalle ja sietää hiljaisia hetkiä. (Hyvärinen 2017, 30–32.)

Koen, että työstäni olen saanut eväitä haastattelujen toteuttamiseen. Olennainen osa lastenvalvojana toimimista on haastatella vanhempia tiedon keräämiseksi heidän arjestaan lapsen edun mukaisten sopimusten vahvistamisen tueksi. Tutkimushaastatteluissa positiioni on kuitenkin erilainen, kuin toimiessani viranhaltijaroolissa lastenvalvojana. Tutkijana en ole keräämässä tietoa sopimusten tai päätöksenteon pohjaksi, vaan aidon kiinnostunut vanhempien omakohtaisista kokemuksista.

4.3 Aineiston keruu ja analyysi

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastatteleamalla Rovaniemen perheoikeudellisten palveluissa Uuden eron prosessin asiakkaina olleita vanhempia. Hain tutkimuslupaa aineiston keruuseen Rovaniemen kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluilta. Tutkimuslupa myönnettiin toinen marraskuuta 2022. Tavoitin tutkimukseen osallistujat Rovaniemen perheoikeudellisten palveluiden yksikön sisältä. Uuden eron prosessia toteuttavat sosiaalityöntekijät kertoivat marras-joulukuussa 2022 asiakastapaamistensa yhteydessä tutkimuksestani asiakkailleen. Sosiaalityöntekijät kysyivät asiakasvanhemmiltaan mahdollista mielenkiintoa osallistua tutkimukseeni ja suostumusta yhteystietojen luovuttamiseen yhteydenottoani varten. Yhteystietojen luovuttaminen ei kuitenkaan sitonut vanhempia tutkimukseen osallistumiseen. Luvan yhteystietojen luovuttamiseen antoi yhteensä 16 Uuden eron prosessissa asioinutta vanhempaa. Heistä kaksi karsiutui pois tutkimuksesta sen vuoksi, että he asioivat lastenvalvojan sopimusneuvottelussa minun asiakkainani. Tavoittelin suostumuksen yhteystietojen luovuttamiseen antaneita vanhempia puhelimitse tammikuussa 2023. En onnistunut tavoittamaan osaa yhteystietonsa jättäneistä vanhemmista. Olin kuitenkin positiivisesti yllättynyt, kuinka innokkaasti tavoittamani vanhemmat osallistuivat haastatteluun. Ainoastaan yksi tavoittamistani vanhemmista kieltäytyi tutkimukseen osallistumisesta.

Lopulliseen tutkimukseen osallistui kuusi vanhempaa, neljä äitiä ja kaksi isää. Heistä neljä oli käynyt läpi prosessin kaikki vaiheet, eli yksilökeskusteluajan ja yhteiskeskusteluajan sosiaalityöntekijän luona sekä lastenvalvojan luona käytävän sopimusneuvottelun. Kahden haastateltavan kohdalla yhteiskeskustelu-aika oli jätetty pois. Näiden haastateltavien kohdalla edettiin haastattelussa muuten samalla tavoin kuin muissakin haastattelussa, mutta yhteiskeskustelu-aikaa koskevat kysymykset jätettiin käsittelemättä. Yksi haastateltavista kertoi, että oli käynyt lastenvalvojan luona kahdesti, sillä toinen vanhempi oli tarvinnut miettimisaikaa ennen sopimuksen allekirjoittamista. Lisäksi yhden haastateltavan kohdalla sosiaalityöntekijä ei sairastapauksen vuoksi ollut lastenvalvojan sopimusneuvottelussa läsnä. Haastateltavista viidellä kuudesta voidaan sanoa olleen tuore erotilanne, jossa eropäätöksestä oli kulunut aikaa parista viikosta muutamaan kuukauteen ennen yhteydenottoa perheoikeudellisiin palveluihin. Yksi haastateltava sen sijaan kertoi erosta kuluneen aikaa noin vuoden verran ennen perheoikeudellisissa palveluissa asiointia.

Haastatteluista viisi järjestettiin tammikuussa ja yksi helmikuussa 2023. Haastattelut toteutettiin pääosin etäyhteyksin Microsoft Teams-sovelluksen välityksellä. Yksi haastattelu jouduttiin teknisten ongelmien vuoksi Teamsissa keskeyttämään. Haastattelu toteutettiin loppuun puhelimitse. Haastattelut kestivät ajallisesti 40 minuutista puoleentoista tuntiin. Nauhoitin haastattelut, minkä jälkeen litteroin ääninauhat tekstimuotoon. Viimeisen haastattelun litteroin helmikuun toisella viikolla, minkä jälkeen siirryin aineiston analyysiin pariin.

Analysoin aineistoani teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysissä analysoidaan haastattelujen sisältöjä ja pyritään rakentamaan yleinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä aineisto pyritään järjestämään sellaisella tavalla, että siitä voi tehdä johtopäätöksiä. Tutkimukseni on fenomenologis-hermeneuttinen, joten tavoitteenani on havaita ja ymmärtää aineistosta esiin nousevia kokemuksia. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja analyysi tapahtuvat osittain limittein, sillä tutkija tekee havaintoja ja tulkintoja haastatteluista jo litteroinnin aikana. (Ruusuvoori & Nikander 2020, 430,437; Tuomi & Sarajärvi 2018, 117,122.)

Lähdin liikkeelle aineiston analysoinnissa lukemalla tarkasti läpi keräämääni aineistoa, josta lähdin etsimään tutkimuskysymysteni mukaisesti haastateltavien kuvailuja heidän kokemuksistaan sekä kehitysideoistaan ja -tarpeistaan koskien Uuden eron prosessia. Kokemuksiin kohdistuvassa tutkimuksessa keskeistä on kokemusten ainutlaatuisuus (Nikupeteri 2022). Tämän vuoksi en etsinyt aineistosta ainoastaan yhtäläisyyksiä tutkimushenkilöiden kokemusten väliltä, vaan pyrin nostamaan esiin myös toisistaan poikkeavia yksilöllisiä kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä. Lähdin ryhmittelemään aluksi aineistosta havaitsemiani kokemuksia sen mukaisesti, kohdistuivatko kokemukset yksilökeskusteluaikaan, yhteiskeskusteluaikaan, sopimusneuvotteluun vai koko prosessiin. Kuviossa 2 havainnollistan tekemääni jaottelua vanhempien kokemuksista prosessin vaiheiden mukaan:

Kuvio 2. Kokemukset Uuden eron prosessin vaiheiden mukaan

Yksilökeskustelu-aika	<i>Ehkä aluksi oli semmonen tunne, että mitähän järkeä mun on tänne mennä. Mutta kyllä se kannatti käydä. Että siinä sai vähän purkaa niitä omiakin ajatuksia. Vähän prosessoida lisää (H3)</i>
Yhteiskeskustelu-aika	<i>Me ollaan kumminkin varmasti kummatkin tarkoitettu että lapset saa parasta ja lapset on tärkeimmät. Et siihen saatiin semmoista tukea että ollaan siinä mielessä oikealla tiellä (H1)</i>
Sopimusneuvottelu	<i>No se tuntui siltä että ei menis taas jollekin uudelle ihmiselle taas kertomaan että mikä tilanne meillä on (H6)</i> <i>Minun mielestä siinä olisi pitäny olla joku pohjustus heillä (H1)</i>
Koko prosessi	<i>Että jos se on aiemmin ollut vaan yks tapaaminen niin tää on paljon inhimillisempi (H4)</i> <i>Ne vois ne ajat olla aika peräkkäin (H5)</i>

Kokemusten jaottelun Uuden eron prosessin vaiheiden mukaisesti jälkeen, aloin etsimään kokemusten väliltä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Lähdin uudelleen ryhmittelemään aineistoani prosessin vaiheiden sisällä sen mukaisesti, että liittyivätkö kokemukset esimerkiksi palvelusta saatuun tukeen, tietoon tai työntekijöiden rooliin. Tässä vaiheessa havaitsin useiden vanhempien kokemusten kiinnittyvän yhtäaikaisesti useaan eri palvelun ulottuvuuteen, ja minulle alkoi muodostua selkeämpi kuva vanhempien kokemuksista palvelusta kokonaisuutena.

Kehityskohteiden erottaminen aineistosta oli kokemuksia haastavampaa. Toimintamallin mahdollisten kehityskohteiden analysoinnin aloitin siitä, että poimin aineistosta omaan tiedostoonsa vanhempien ajatuksia palvelun kehityskohteista. Palvelun kehittämistä koskevaa kysymys oli useimmille vanhemmille kuitenkin haastavaa, ja osa vanhemmista ei osannut vastata kysymykseen. Tämän vuoksi lähdin lisäksi etsimään mahdollisia kehitystarpeita vanhempien muiden vastausten joukosta. Keräsin ylös kehitysideoiden lisäksi kaikki ne kohdat, joissa vanhemman puheesta oli havaittavissa, ettei vanhempi ollut täysin tyytyväinen palveluun tai vanhempi olisi kaivannut palvelulta jotain mihin ei vastattu.

Laadullisen tutkimusaineiston analyysissä havaintojen tekemisen jälkeen vuorossa on havaintojen tulkinta. Aineistosta löytyvät kokemukset ja kehityskohteet eivät sellaisenaan anna vastauksia tutkimuskysymyksiin, vaan niitä tulee tulkita ja tarkastella tutkimuksen

teoreettisesta viitekehystä käsin. (Alasuutari 2011, 44, 78–79.) Seuraavaksi lähdinkin tarkastelemaan aineistoa tutkimukseni keskeisten käsitteiden kautta. Yksi tutkimukseni keskeisistä käsitteistä ja myös toimintamallin tavoitteista on esimerkiksi vanhemmuuden psykososiaalinen tuki. Aineistosta nousikin selkeästi esille useita psykososiaaliseen tukeen kiinnittyviä kokemuksia. Lisäksi tunnistin aineistosta vanhempien kokemuksia muun muassa tiedon saamisesta lasta koskevista sopimuksista, lapsen näkökulman esillä olosta sekä vanhemmuuteen kiinnittyvästä tuesta.

4.4 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen teon kaikissa vaiheissa olen noudattanut tarkoin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita ja eettisiä periaatteita (2019). Tutkimukseen osallistuminen oli tutkimushenkilöille vapaaehtoista ja tutkimushenkilöillä oli oikeus peruuttaa osallistumisensa tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tutkimus on anonymi eli tutkimukseen osallistuneita henkilöitä ei voida tunnistaa tutkimuksesta. Tutkimushenkilöiden anonymiteetin säilyttämiseksi tein haastattelut kotoani, jossa ulkopuoliset eivät voi kuulla haastattelujen sisältöä. Tietojen käsittelyssä ja aineiston säilyttämisessä olen noudattanut henkilötietolakia.

Tutkimuksen teon kaikissa vaiheissa olen ottanut huomioon tutkimuksen aiheen sensitiivisyyden. Sensitiivisille tutkimusaiheille on tyypillistä, että tutkimuksessa käsitellään tutkimukseen osallistujien henkilökohtaisia asioita. Aihe voi herättää tutkimuksen osallistujissa voimakkaita tunteita. (Aho & Paavilainen 2017, 336.) Tiedostin, että ero on vanhemmalle kriisi, josta puhuminen voi olla haastavaa. Uusissa erotilanteissa vanhemman oma eroon liittyvä tunnettyöskentely voi olla kesken. Tutkimushenkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen haastatteluissa on tärkeää, eikä haastateltavia saa esimerkiksi painostaa puhumaan. Kerroinkin jokaiselle haastateltavalle, että heillä on oikeus jättää vastaamatta mihin tahansa kysymykseen niin halutessaan.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta on ensisijaista, että tutkimushenkilöt saavat riittävästi tietoa tutkimuksesta (Kuula 2013, 99–100). Annoin jokaiselle tutkimushenkilölle tietoa tutkimuksesta, tutkimuksen tarkoituksesta ja toteutuksesta sekä aineistojen käsittelystä haastattelujen yhteydessä, ennen varsinaisen haastattelun aloittamista. Haastattelujen lo-

puksi annoin haastateltaville vielä luvan olla minuun yhteydessä, mikäli jokin haastateluun liittyvä asia jää mietityttämään. Tutkielman valmistumiseen mennessä kukaan haastateltavista ei kuitenkaan ottanut haastattelun jälkeen minuun yhteyttä.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta tieteellisenä ihanteena pidetään tutkijan objektiivisuutta suhteessa tutkimushenkilöihin ja tutkittavaan ilmiöön. Objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijan omat oletukset ja tulkinnat eivät vaikuta tutkimuksen tekoon. (Puusa & Julkunen 2020, 189.) Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa näkee kuitenkin tutkijan olevan vuorovaikutuksessa tutkimuskohteeseensa. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan oma kokemusmaailma ja suhde ilmiöön vaikuttavat aineistosta tehtäviin havaintoihin ja aineiston tulkintaan, eikä täydellinen objektiivisuus ole mahdollista. (Huh-tinen & Tuominen 2020, 297–298.) Olennaista onkin, että tutkija pohtii omaa suhdettaan ja ennakkokäsityksiään tutkittavasta ilmiöstä. Tiedostaessaan oman suhteensa ilmiöön, tutkija kykenee kyseenalaistamaan ja arvioimaan olemassa olevia käsityksiään sekä rakentamaan uudenlaista suhtautumista ilmiöön tutkimuksen edetessä. (Nikupeteri 2022.)

Tunnen Uuden eron prosessin työntekijän näkökulmasta, sillä olen toiminut lastenvalvojana Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa. Lastenvalvojana toimimisen lisäksi olen päässyt perehtymään sosiaalityöntekijän keskusteluajoille niin sanotusti ”kuunte-luoppilaan” roolissa. Uuden eron prosessi ja yksikön työntekijät ovat minulle tuttuja ja ymmärrän siis, miten prosessin ja sen vaiheet ammattilaisen näkökulmasta hahmottuvat. Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuitenkin tutkia, millaisena prosessi koetaan asiakasnäkökulmasta. Olen myös itse kokenut vanhempieni eron lapsena ollessani alle kymmenenvuotias. Taskisen (2001, 16) mukaan myös eronneiden vanhempien kanssa työskentelevien ammattilaisten tulisi pohtia omia käsityksiään ja asenteitaan erotilanteista ja lasten asemasta erossa. Pohdin omien lapsuuden kokemusteni vaikutusta työhöni ja tämän tutkimuksen tekemiseen ja koen, että kokemukseni ovat lähinnä vahvistaneet osaamistani lapsen näkökulman ymmärtämisessä ja esiin nostamisessa. Kielteisiä vaikutuksia omilla kokemuksillani lastenvalvojatyöhön ja tutkimuksen tekoon en ole juurikaan havainnut. Olen tiedostanut, että lähelle tulevan ilmiön tutkimisella voi olla riskejä, ja pyrkinyt pitämään omat henkilökohtaiset tunteeni irrallaan työstä ja tutkimuksen teosta. Ymmärrän myös, että kokemukset ovat subjektiivisia ja toisten henkilöiden kokemukset ja tunteet voivat poiketa voimakkaasti omistani samankaltaisissakin tilanteissa. Toivon, että omalla työpanoksellani ilmiön parissa olen pystynyt osaltani vaikuttamaan siihen, että eroperheiden lapset saisivat nauttia myönteisestä suhteesta molempiin vanhempiinsa myös eron jälkeen.

Tutkimukseen osallistujat eivät olleet tietoisia omasta työtaustastani Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa. Koen, että työtaustani esiin tuomisella ei olisi ollut haastattelujen kannalta merkitystä. Sen sijaan läheinen suhteeni Rovaniemen perheoikeudellisten palveluiden yksikköön ja haastattelujen kohteena olevaan palveluun olisi saattanut vaikuttaa negatiivisesti haastateltavien uskallukseen kertoa rehellisesti mielipiteitään ja kokemuksiaan Uuden eron prosessista. En kuitenkaan salaillut työtaustaani, vaan mikäli asia olisi tullut puheeksi, olisin voinut kertoa työskennelleeni lastenvalvojan tehtävissä. Näin ei kuitenkaan käynyt yhdessäkään haastattelussa.

Tutkimushenkilöiden avoimuus jakaa omia kokemuksiaan tutkijalle edellyttää tutkimushenkilöiden luottamuksen saavuttamista. Tutkijan neutraalin aseman säilyttäminen on tärkeää, jotta tutkimushenkilön ja tutkijan välille voi muodostua avoin vuorovaikutussuhde, jossa tutkimushenkilöiden on turvallista kertoa kokemuksistaan (Nikupeteri 2022). Koin, että haastateltavat pystyivät luottamaan minuun. Haastateltavat kertoivat minulle avoimesti kokemuksistaan Uuden eron prosessista, mutta myös erostaan, suhteestaan entiseen puolisoon sekä perheensä arjesta.

Seuraavissa luvuissa esittelen tutkimukseni keskeisimmät tulokset. Luvussa viisi pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni tuomalla esiin vanhempien kokemuksia Uuden eron prosessista. Luvussa kuusi, toiseen tutkimuskysymykseeni vastaten, nostan esiin vanhempien haastattelujen pohjalta nousseita Uuden eron prosessin kehitysideoita. Tulosluvuissa käytän sitaatteja vanhempien haastatteluista. Olen käyttänyt sitaattien valinnassa tarkkaa harkintaa, jotta tutkimukseen osallistuneita henkilöitä ei voitaisi tunnistaa. Olen poistanut sitaateista tunnistetiedot ja haastatteluihin viitataan merkinnöillä H1, H2, H3, H4, H5 ja H6. Merkinnän numero kertoo siitä, että monennestako tekemästäni haastattelusta sitaatti on peräisin.

5 Vanhempien kokemuksia Uuden eron prosessista

5.1 Vanhempien kokemukset keskusteluajoilta saadusta tuesta

Kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat toivat esille olleensa tyytyväisiä Uuden eron prosessissa erityisesti yksilökeskustelu aikaan. Keskusteluapu erotilanteeseen koettiin tärkeäksi. Vanhempien haastatteluissa nousi esille kokemukset kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Kriisitilanteessa kokemus ymmärretyksi tulemisesta on yksilölle erittäin tärkeää (Granfelt 1993, 212). Vanhemmat kokivat, että yksilökeskusteluajalla ei ollut kiire ja sen aikana sai vapaasti purkaa omia ajatuksiaan sekä olla oma itsensä:

Se oli kiva kun se (sosiaalityöntekijä) oli semmonen rauhallinen ja se kuunteli. Ja siinä itelläki tuntu että asiaan paneuduttiin ja eikä ollut kiire. Se oli tärkeä (H5)

Niin se oli jotenkin itelle tosi ihanaa, että vaikka on ystäviä jotka kuuntelee, niin silti joku semmoinen ammattilainen kuulee myös sen minun näkökannan ja että miten minun mielestä asiat on (H1)

Vanhemmat kokivat tärkeäksi sen, että he saivat käydä tilannetta lävitse ja kertoa omat näkemyksensä ensin kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa ilman toisen vanhemman läsnäoloa. Haastateltavat kuvailivat kokeneensa olonsa helpottuneeksi, kun sai tavata perheoikeudellisten palveluiden sosiaalityöntekijän ensin yksin. Vanhemmat toivat esille, että sosiaalityöntekijä ei ollut yksilökeskusteluajalla passiivinen kuuntelija, vaan tapaaminen oli keskustelunomainen. Sosiaalityöntekijä antoi vanhemmille myös tietoa ja neuvoja sekä toi esille erilaisia vaihtoehtoja mitä kirjata sopimukseen. Lisäksi yksilökeskusteluajoilla vanhemmat saivat tietoa prosessin etenemisestä. Vanhemmat kokivat yksilökeskusteluajalla käymisen helpottaneen myös seuraavia tapaamisia:

Se oli oikein hyvä. Itelle. Koska pääs puhumaan. Se oli varmaan tärkeintä siinä. Omista asioista ja siitä miten tässä näin kävi. Sai joltakin neuvoja. Ja samalla kuuli sen miten homma etenee kun ei ollut mitään havaintoa miten tuossa lähtee etenemään tuo homma (H4)

Mie ehkä aattelin vain sen että hyvä että ne ajat on erikseen. Se oli mulle se ensimmäinen, se oli ainut mistä mä siinä vaiheessa olin niin helpottunut. Että sitten se seuraava käynti mikä oli yhdessä niin sit siihenki tuli erilainen lähestyminen (H1)

Sai molemmat erikseen jutella tähän prosessiin liittyvistä asioista. Ja ei ollut se toinen vanhempi siinä sitten jotakin vaikuttamassa. Että sai sitten vapaasti jutella ja kysyä. Ja se työntekijä tuki ja kerto niitä asioita mitä siinä tuli esille (H5)

Vanhempien eroon liittyvät tunteet voivat poiketa toisistaan ja vanhemmilla voi olla erilaiset näkemykset eron johtaneista syistä (Nurmela & Kaittila 2019, 423). Vanhemmilla voi olla myös vaikutusta toistensa käyttäytymiseen ja siihen, mistä uskaltaa puhua muiden läsnä ollessa (Emery 2012, 74). Sosiaalityöntekijälle voi rakentua hyvin erilainen kuva asiakkaiden tilanteesta toisen vanhemman kanssa käydyn keskustelun perusteella, mitä toisen. Ilman yksilökeskusteluajaa vaarana voisi olla, että vain toisen vanhemman näkökulmat ja ajatukset pääsisivät hallitsevasti esille. Tämän seurauksena vanhempien tuen tarpeisiin vastaamisen lisäksi myös lapsen edun hahmottaminen voisi vaarantua. Vanhempien yksilökeskusteluajat mahdollistavat sen, että molemmat vanhemmat tulevat kuulluiksi omana itsenään ja sosiaalityöntekijälle pystyy rakentumaan kokonaisvaltainen kuva kyseisen asiakasperheen tilanteesta.

Vanhemmat kuulivat Uuden eron prosessista varatessaan aikaa lastenvalvojan luokse. Uuden eron prosessin mukainen toimintamalli, johon kuuluu lastenvalvojan sopimusneuvottelun lisäksi vanhempien keskusteluajat, tuli vanhemmille yllätyksenä. Osa haastateltavista kertoi ensin epäilleensä keskusteluajojen hyödyllisyyttä omalle kohdalleen. Yksilökeskusteluajan jälkeen he kuitenkin kokivat olleensa tyytyväisiä:

Ehkä aluksi oli semmonen tunne, että mitähän järkeä mun on tänne mennä. Mutta kyllä se kannatti käydä. Että siinä sai vähän purkaa niitä omiakin ajatuksia. Vähän prosessoida lisää. Ei se minusta huono idea ollenkaan ollut (H3)

Uuden eron prosessin myötä vanhemmat saavat keskusteluapua sekä palveluohjausta erotilanteeseen ilman, että heidän tarvitsee sitä erikseen itse hakea. Palveluihin hakeutuminen etenkin kuormittavassa erotilanteessa voi tuntua haastavalta, etenkin jos ei ole tietoa

tarjolla olevista palveluista. Lisäksi keskusteluavun hakemiseen voi liittyä leimaantumisen pelkoa, jolloin avun hakemisen kynnyks kasvaa. Vanhemmat nostivat esiin myös sen, että palveluiden piiriin hakeutumista voi viivyttää kokemus siitä, ettei tahdo viedä sosiaalihuollon valmiiksi vähäisiä resursseja, kun joku muu voisi tarvita niitä itseä enemmän.

Vanhempien haastattelujen perusteella näkisin, että Uuden eron prosessiin sisältyvät keskusteluajat toimivat tärkeänä matalan kynnyksen keskusteluapuna sekä ennaltaehkäisevänä palveluna. Matalan kynnyksen eropalveluiden kehittämisen tarve on havaittu aiemmissa tutkimuksissa, ja erityisesti miesten on havaittu jäävän eroauttamisen ulkopuolelle matalan kynnyksen palvelujen puuttuessa (esim. Nurmela & Kaittila 2019, 435; Kettunen & Salonen 2019, 71). Uuden eron prosessissa molemmille vanhemmille suunnatut yksilökeskusteluajat tukevat myös miesten varhaisen avun saamista ja palveluiden piiriin ohjaamista.

Yksilökeskusteluajalta saadun tuen kohdalla muista tutkimukseen osallistuneista vanhemmista erosi vanhempi, jonka kohdalla erosta oli kulunut aikaa jo yli vuosi. Hän kertoi, että ei kokenut saaneensa yksilökeskusteluajalta tukea erotilanteeseen. Hän koki kuitenkin, että keskusteluajalla käyminen ja kuulluksi tuleminen omasta näkökulmastaan oli helpottavaa:

Minusta tuntu että se oli vaan semmonen tilannekatsaus että missä me ollaan (H6)

Minusta se oli helpottavaa. Sai kertoa mikä on tilanne ja miksi mä oon täällä (H6)

Vanhempien eronjälkeiset tuen tarpeet ovat erilaisia. Tuen tarpeisiin vaikuttaa muun muassa se, kuinka kauan erosta on aikaa. Suurin tuen tarve kiinnittyy yleensä aikaan, jolloin erotilanne on tuore. Silloin vanhempi ei ole vielä ehtinyt käsitellä erokriisiä ja useat eronjälkeiset käytännön asiat voivat olla ratkaisematta. Vanhemmat, jotka hakeutuvat sopimuspalveluun vasta myöhemmin eron jälkeen ovat ehtineet jo käsitellä kriisiä ja sopeutua eronjälkeiseen arkeen. Myöhemmin eron jälkeen sopimuksia laatimaan saapuvat vanhemmat ovat siirtyneet kriisin käsittelyvaiheesta jo uudelleen suuntautumisen vaiheeseen, jossa kriisi ei enää määrittele ratkaisevasti vanhemman elämää (Aho & Paavilainen 2017, 339). Näkisin, että Uuden eron prosessin tarjoama psykososiaalinen tuki onnistuukin parhaiten tavoitteissaan niiden vanhempien kohdalla, jotka hakeutuvat palveluun pian eron

jälkeen. Uuden eron prosessin muut tavoitteet, kuten yhteistyövanhemmuuden tuki, tiedon tarjoaminen lasta koskevista sopimuksista sekä vanhempien kuulluksi tuleminen, palvelevat kuitenkin kaikkia vanhempia, jotka saapuvat palveluun laatimaan ensimmäisiä lasta koskevia sopimuksia.

Vanhempien kokemukset yhteiskeskusteluajasta erosivat toisistaan yksilökeskusteluai- kaa selkeämmin. Osa vanhemmista kertoi yhteiskeskusteluajan olleen turvallinen paikka kohdata entinen puoliso ja keskustella kolmannen henkilön läsnä ollessa. Osa vanhem- mista sen sijaan koki, että eivät saaneet yhteiskeskusteluajalla enää uutta tukea tai tietoa, vaan tapaamisella käytiin lähinnä lävitse samoja sopimuksiin kiinnittyviä asioita kuin yk- silökeskusteluajallakin. Kaksi tähän tutkimukseen osallistunutta vanhempaa ei ollut käy- nyt lainkaan yhteiskeskusteluajalla, vaan he kohtasivat toisen vanhemman vasta sopimus- neuvottelussa.

Osa vanhemmista koki saaneensa sosiaalityöntekijältä tukea toisen vanhemman kohtaa- miseen. Sosiaalityöntekijä oli vanhempien kokemusten mukaan vanhempien välillä puo- lueeton ja asetti tarvittaessa rajoja, mikäli kommunikointi oli vaarassa muuttua asiatto- maksi. Usein tilanteesta ulkopuolinen kolmas henkilö voi auttaa tarkastelemaan tilannetta uusista näkökulmista ja helpottaa keskusteluyhteyden rakentamista (Bertelsen 2021, 286). Eräs vanhempi kuvailikin, että yhteiskeskustelu aika auttoi katsomaan omaa tilan- netta kauempaa.

Lapsen etu on kaikkea toimintaa ohjaava lähtökohta vanhempien kanssa tapahtuvassa työskentelyssä Uuden eron prosessissa. Uuden eron prosessin tavoitteena on vanhempia tukemalla auttaa vanhempia toimimaan yhteistyössä lapsen edun toteuttamiseksi eronjäl- keisissä ratkaisuihin sekä sopimuksissa. Yhteiskeskusteluajoilta vanhemmat kertoivat saaneensa tukea ja varmuutta myös vanhemmuuteen ja siihen, että heidän eronjälkeiset ratkaisunsa ovat lapsen edun mukaisia:

*Me ollaan kumminkin varmasti kummatkin tarkoitettu että lapset saa pa-
rasta ja lapset on tärkeimmät. Et siihen saatiin semmoista tukea että ollaan
siinä mielessä oikealla tiellä (H1)*

Vanhempien haastatteluista oli havaittavissa yhteistyövanhemmuuden piirteitä. Yhteis- työvanhemmuus edellyttää luottamusta omaan sekä toisen vanhemmuuteen (Hietanen & Niinen 2019, 41). Vanhempien haastatteluissa toistuivat myös käsitykset joustavuuden

merkityksestä sekä välien säilyttämisestä toiseen vanhempaan lapsen edun vuoksi. Molemmipuolinen joustavuus on keskeinen tekijä eronjälkeisessä vanhemmuudessa. Yllättävät tilanteet ja lapsen muuttuvat tarpeet edellyttävät vanhemmilta valmiutta tehdä muutoksia ennalta sovittuihin suunnitelmiin. (Johnston, Roseby & Kuehnle 2009, 332.) Vanhempien joustavuus muuttaa käytäntöjä lapsen tarpeiden mukaan on tärkeä lapsen etua tukeva yhteistyövanhemmuuden osatekijä (Autonen-Vaaraniemi 2019, 369).

5.2 Vanhempien kokemukset palvelusta kokonaisuutena

Vanhemmat kokivat keskusteluaikojen valmistavan heitä sopimusten laatimiseen ja lastenvalvojan tapaamiseen. Keskusteluajoilta vanhemmat saivat tietoa prosessin etenemisestä ja siitä, mitä sopimusneuvottelussa tapahtuu. Lisäksi vanhemmat saivat tietoa lasta koskevista sopimuksista ja esimerkiksi elatusavun määrän laskemisen periaatteista. Vanhemmat kertoivat saaneensa sosiaalityöntekijältä myös vinkkejä ja vaihtoehtoja, mitä sopimukseen kannattaa kirjoittaa sekä konkreettisia neuvoja arjen käytäntöihin muuttuneessa elämäntilanteessa. Vanhempia ohjattiin myös siihen, kuinka sopimusneuvotteluun kannattaa valmistautua:

Viisastuin siinä että mikä se prosessi tulee olemaan ja miten se menee eteenpäin. Ja sai ensimmäisiä lappuja itselle, ihan konkreettisia, niitä elatus, että en tiennyt ees. Että ne varmaa tulee eteen mutta sai tosi paljon sitä että... No tietoa ja sitte tukea. Ihan tarpeeksi. En ois kuvitellu että ois voinu enempää (H1)

Tuen ja tiedon tarjoamisen lisäksi keskusteluaajat auttoivat vanhempia valmistautumaan sopimusneuvotteluun tarjoamalla miettimisaikaa. Vanhemmat toivat esille sen tärkeyttä, että keskusteluajoilla käsiteltyjä asioita, olemassa olevia vaihtoehtoja sekä erotilannetta oli aikaa prosessoida ennen sopimusten laatimista. Vanhemmat kuvailivat sopimusten tekoa helpottaneen, kun sopimusten sisältöjä ei tarvinnut päättää yhdellä kertaa:

Se oli kyllä tosi hyvä. Helpotti sopimista. Jos miettii että ois kaikki pitänyt yhdellä kerralla olla niin ois ollut hankalaa. Vielä kun muuten oli niin rikki. Aluksi varsinkin. Ois ollut kyllä hankala sopia mistään (H4)

Ja sitten kun se tehtiin tuommosissa pikkuosissa niin se helpotti sitä ratkaisua (H4)

Se on niin prosessoivaa se aika muutenkin jo niin sit olis ollut aika... Se oli tosi hyvä se hengitysväli (H1)

Vanhempien kokemuksissa tapaamisten välisistä ajoista esiintyi kuitenkin myös eroavuuksia. Uuden eron prosessi pitkittää osaltaan lastenvalvojan prosessia, kun sopimusneuvottelun lisäksi palveluun sisältyy vanhempien yksilö- ja yhteiskeskusteluajat. Osa vanhemmista koki, että tapaamisten väliset ajat, ja siten palvelukokonaisuuden kesto venyi liian pitkäksi:

Ne vois ne ajat olla aika peräkkäin (H5)

Ainakin tässä kun ite ollut ja vieläkin on kuormittunut. Ehkä ei yli kuukautta siinä väliä niissä (H5)

Vanhempien käsitykset tapaamisten välisestä ajasta saattoivat myös jälkikäteen muuttua prosessin aikaisesta kokemuksesta. Eräs vanhempi kertoi, että prosessin aikana aikavälit tuntuivat liian pitkiltä. Hän kuitenkin toi esiin, että jälkikäteen ajateltuna oli hyvä, että asioita oli aikaa prosessoida. Vanhempi uskoi tapaamisten välisen miettimisajan myös helpottaneen sopimukseen pääsyä:

No olihan se olo parempi mutta taas harmitti kun siihen seuraavaan tapaamiseen oli sitte kolme viikkoa. Niin ne ajat tuntu siinä vaiheessa pitkältä (H4)

Sitte huomias viimesellä tapaamisella että se oli ihan hyvä. Koska oli tavallaan ehtinyt rauhottua siinä ja miettiä asioita (H4)

Ennen Uuden eron prosessia vanhemmat menivät suoraan lastenvalvojan luokse, jolloin tietoa sopimusten tueksi saatiin vasta sopimusneuvottelussa, eli samassa tapaamisessa, kun sopimukset on tarkoitus laatia. Puutteellisen tiedon varassa on haastavaa tehdä yksilöllisesti lapsen edun kannalta toimivia ratkaisuja. Miettimisajan merkitys on erityisen

suuri tuoreissa erotilanteissa, jolloin eroon liittyvä tunnettyöskentely voi olla kesken. Käsittelemättömien tunteiden vallassa todennäköisyys tehdä harkitsemattomia ratkaisuja kasvaa. Myös Marja Leena Nurmela (2023) korostaa henkilökohtaisen tuen ja miettimisajan tärkeyttä ennen lasta koskevien sopimusten laatimista. Nurmela kuvailee Uuden eron prosessin kehittämistä edeltäneiden neuvotteluiden olleen tuoreissa erotilanteissa vanhempien tunnekuohunnan seurauksena riitaisia, kovaäänisiä ja jopa uhkaavia. Myös Maarita Kettusen (2019, 22) tutkimuksen tulokset vanhempien kokemuksista yhteistyövanhemmuuden rakentamisesta ovat samassa linjassa sen kanssa, että tunnekuohuissa vanhempien eron jälkeen tehdyt sopimukset eivät olleet toimivia. Vanhempien käsittelemättömät tunteet ja puutteellinen valmistautuminen voivat estää sopimukseen pääsemisen (Antikainen 2007, 43–44). Sen sijaan oikea-aikaisen psykososiaalisen tuen ja sopimuksia koskevan tiedon avulla vanhemmat pääsevät suuremmalla todennäköisyydellä yhteisymmärrykseen lasta koskevissa asioissa. Tämän vuoksi Uuden eron prosessi ei useammasta lastenvalvojaprosessiin kuuluvasta tapaamisesta huolimatta välttämättä pidennä sopimusten laatimisen aikaa.

Vanhempien tukeminen erokriisissä edellyttää vanhempien luottamusta työntekijöihin. Luottamus edellyttää muun muassa sitä, että vanhemmat kokevat tulevansa kohdelluiksi reilusti ja tasaveroisesti. (Nikupeteri & Laitinen 2021, 24.) Vanhemmat kokivat, että työntekijät olivat neutraaleja ja puolueettomia vanhempien välillä. Keskusteluajat vanhempien kokemusten perusteella vahvistivat luottamusta työntekijöihin ja siihen, että prosessissa ollaan tasapuolisia vanhempien välillä:

Ehkä se oli näyttänyt se, kun kävi sosiaalityöntekijällä, että tää on ihan jees juttu. Eikä tullut semmonen että jompaakumpaa painostetaan tai jompaakumpaa moititaan tai jotenkin. Että se on semmonen hyvin neutraali ja molempien puolilla he ovat (H6)

Edellä oleva sitaatti osoittaa keskusteluajkojen vaikuttaneen myös vanhempien suhtautumiseen neuvotteluun. Haastattelujen perusteella vanhemmat kokivat neuvottelun olevan luonteeltaan virallisempi kuin sosiaalityöntekijän luona käydyt keskusteluajat. Vanhemmat kokivat keskusteluajkojen vaikuttaneen siihen, että he pystyivät menemään neuvotteluun rauhallisemmin mielin. Sosiaalityöntekijän läsnäolo neuvottelussa koettiin tärkeäksi. Neuvottelu ei jännittänyt, kun vastassa oli

tuttu työntekijä. Sosiaalityöntekijän läsnäolon koettiin tuovan myös turvaa sopimusneuvotteluun. Eräs vanhempi kertoi, että hänen on haastavaa kuvitella millainen sopimusneuvottelu olisi ollut, jos sosiaalityöntekijä ei olisi ollut läsnä. Sosiaalityöntekijän läsnäolo sopimusneuvottelussa oli vanhemmille tärkeää myös sen vuoksi, että omaa ja perheen tilannetta ei tarvinnut alkaa avaamaan alusta asti uudelle ihmiselle:

Siis mie en vois ees kuvitella että ei ois. Koska sitten se olo olis turvaton. Mun mielestä se oli hyvä että hän oli sen koko prosessin ajan siellä talossa. Ensimmäisestä käynnistä siihen viimeeseen (H1)

No se tuntui siltä että ei menis taas jollekin uudelle ihmiselle taas kertomaan että mikä tilanne meillä on. Että näki sen ihmisen jolle on jo kertonut ja sanonut sanottavansa tästä meidän parisuhteesta ja meidän erosta. Se tuntui semmoselta... Se oli minusta hyvä juttu (H6)

Ero on moniulotteinen kriisi, josta puhuminen voi olla vanhemmalle haastavaa. Kipeiden asioiden avaaminen ja selittäminen toistuvasti on henkisesti kuormittavaa. Tämän vuoksi tuttujen työntekijöiden pysyvyys läpi prosessin on tärkeä asiakkaiden hyvinvointia tukeva tekijä. Työntekijöiden pysyvyys on yhteydessä myös luottamuksen rakentumiseen ja kokonaiskuvan muovautumiseen asiakasperheen tilanteesta (Mänttari-van der Kuip 2022, 33,37). Uuden eron prosessissa vanhemmat tapaavat sopimukset laativan ja vahvistavan lastenvalvojan ensimmäistä kertaa sopimusneuvottelussa, mutta paikalla oleva tuttu sosiaalityöntekijä kykenee taustoittamaan tilannetta ja tukemaan lastenvalvojan ja vanhempien välisen vuorovaikutussuhteen rakentumista.

Kokonaisuutena vanhemmat kuvailivat olevansa palveluun tyytyväisiä. Vanhemmat kokivat saamansa keskusteluavun merkittäväksi kuormittavassa ja uudessa elämäntilanteessa. Uuden eron prosessi herätti vanhemmissa muun muassa kiitollisuuden tunteita ja toimintamallin kuvailtiin lisäävän lastenvalvojan sopimuspalveluiden inhimillisyyttä:

No siis... kiitollinen. Kiitollinen siitä, että on tuommosta. Että se oli jotenkin niin hyvin järjestetty. Siis just se, että siellä oli ne käynnit. Niin enkä tiennyt ees sitä, että se on täältä Rovaniemeltä. Et tää on vaan Rovaniemellä. Mä aattelin, että näin on hyvin asiat joka paikassa (H1)

Sen voin sanoa että jos tää on joku uus homma niin tää on hyvä homma. Että jos se on aiemmin ollut vaan yks tapaaminen niin tää on paljon inhimillisempi (H4)

Suuri osa vanhemmista, jotka saapuvat laatimaan ensimmäisiä lasta koskevia sopimuksia ovat kriisitilanteessa ja elävät suuren elämänmuutoksen keskellä. Ero on elämänmuutos, johon kiinnittyy useiden käytännön asioiden hoitamista ja uudelleen järjestämistä. Ero on kuitenkin ennen kaikkea kriisi, jolla on vaikutuksia vanhemman toimintakykyyn. (Antikainen 2007, 43–44.) Vanhempien kokemukset osoittavat, että Uuden eron prosessissa kyetään ottamaan huomioon vanhempien erokriisi ja tarjotaan tukea eron käsittelyyn. Vanhempien inhimillisen kohtaamisen myötä perheoikeudellisia palveluita ei koeta ainoastaan viralliselta tuntuvana paikkana, jossa neuvotellaan sopimuksista, vaan myös laadukkaana psykososiaalista tukea tarjoavana eroauttamisen palveluna.

5.3 Vanhempien kokemukset lapsen näkökulman esillä olosta

Vanhempien näkemykset lapsen näkökulman huomioimisessa palvelussa poikkesivat osittain toisistaan. Osa vanhemmista toi esille, että lapsen näkökulma voisi olla palvelussa vahvemmin esillä. Eräs vanhempi koki esimerkiksi, että ammattilaiset voisivat korostaa enemmän sitä, että sopimukset laaditaan lapsen edun, eikä lähivanhemman vuoksi:

Mulle oli selvää se, että miten lapsen näkökulmasta kaikki nämä toimii mutta lapsen isälle ei. Ja sitten tuntuu että nuo tapaamisjutut tai siis nuo käynnitkin mitkä käytiin tuolla ei auttanut (H2)

Muistaisivat painottaa siihen että lapsen takia ollaan siellä ja se että ne kaikki sopimukset ja ne on lapsen vuoksi. Ei sen lähivanhemman vaan sen lapsen (H2)

Sosiaali- ja terveysministeriön laatiman vanhemmuussuunnitelman tavoitteena on auttaa vanhempia siirtämään näkökulmaansa omista toiveistaan lapsen tarpeisiin (Haavisto

2019, 60). Vanhemmuussuunnitelma toimii myös Uuden eron prosessin yhtenä työkaluna. Edellä mainitussa tilanteessa vanhempi koki, että heidän kohdallaan palvelu ei onnistunut vanhemmuussuunnitelman mukaisessa tavoitteessa.

Vanhempi toi myös esille, että heidän kohdallaan lapsen ja etävanhemman väliset tapaamiset eivät ole toteutuneet Uuden eron prosessin mukaisen lastenvalvojakprosessin aikana laaditun sopimuksen mukaisesti. Kyseinen vanhempi kertoi, että ei tiedä mitä voisi tehdä asialle. Hän toivoi, että olisi prosessin aikana saanut lisää tietoa siitä, kuinka toimia tilanteessa, jossa sopimukset osoittautuvat toimimattomiksi:

Nyt on semmoinen tilanne että ei ole sopimus pysynyt (H2)

Että olisi enemmän puhuttu siitä että jos ei se tapaamissopimus pidä. Että miten pystyy sitte. Tai että voiko sille ees tehdä mitää sille asialle (H2)

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että erityisesti tilanteissa, joissa vanhemman eroprosessin käsittely on kesken, sopimuksen mukaisia tapaamisia ei välttämättä noudateta. Taustalla on yleensä entiseen puolisoon kiinnittyvät haastavat tunteet ja niiden seurauksena haluttomuus yhteistyöhön. Vanhempi ei välttämättä tule ajatelleeksi sitä, että sopimusten noudattamattomuus heijastuu ennen kaikkea lapsen hyvinvointiin. Tapaamissopimuksen tavoitteena on turvata lapsen oikeus tavata vanhempansa, ei toisinpäin. Säännölliset tapaamiset tukevat vanhemman ja lapsen suhteen säilymistä sekä rytmittävät lapsen arkea. Tapaamisten toteutumattomuus etävanhemman kanssa on usein lapselle suuri pettymys. (Antikainen 2007, 32, 148.)

Sama vanhempi, jonka perheen tilanteessa tapaamissopimusta ei noudatettu, koki, että lapsen näkökulmaa olisi voitu nostaa enemmän esille Uuden eron prosessin aikana. Sovituista asioista kiinni pitäminen on keskeinen osa yhteistyövanhemmuuden toteutumista. Aiempien tutkimusten mukaan lapsen näkökulman esillä olo eroauttamisen palveluissa ennakoii vanhempien välisen yhteistyön onnistumista sekä lapsen tarpeiden huomioimista. (Hietanen & Niininen 2019, 41; Nurmela & Kaittila 2019, 425.) On siis mahdollista, että lapsen näkökulman riittämättömällä huomioinnilla ja sopimusten noudattamattomuudella on yhteys. Kyseisen vanhemman haastattelun perusteella vaikuttaa siltä, että lapsen näkökulman riittämätön huomiointi perheoikeudellisissa palveluissa voi heikentää vanhempien sitoutumista laadittuun tapaamissopimukseen.

Eräs vanhempi kertoi yllättyneensä, että lapsia ei kuulu ammattilaisten toimesta osana Uuden eron prosessia. Vanhempi oli huolissaan lapsen mielipiteen kuulemisen toteutumisesta perheoikeudellisissa palveluissa, kun mielipiteen selvittäminen tapahtuu vanhempien välityksellä. Velvollisuus lapsen mielipiteen selvittämiseksi huolto-, asumis- ja tapaamisasioissa tuli lapsenhuoltolakiin vuonna 2019. Keinoja lapsen mielipiteen selvittämiseksi ei kuitenkaan laissa ole määritelty (HTL 8.2.2019/190 11§). Perheoikeudellisissa palveluissa lasten kuuleminen toteutetaan ensisijaisesti vanhempien välityksellä. Vanhemmat keskustelevat lapsen kanssa huoltoa, asumista ja tapaamisia koskevista asioista, ja välittävät tiedon lapsen mielipiteestä lastenvalvojalle. Ainoastaan poikkeustapauksissa lastenvalvoja kuulee lasta henkilökohtaisesti. Lastenvalvojan harkittavaksi jää, onko vanhempien välittämä tieto lapsen mielipiteestä todellinen. (Tolonen & Linnanmäki 2019, 146–147.)

Toisaalta osa vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsen näkökulma oli Uuden eron prosessissa riittävästi esillä. Vanhemmat kertoivat sosiaalityöntekijän ohjanneen heitä keskustelemaan lasten kanssa sopimusten sisällöistä. Eräs vanhempi kertoi saaneensa muun muassa tukea siihen, kuinka keskustella ikätasoisesti erosta lasten kanssa:

Että miten se kannattais sitten niistä asioista lähteä puhumaan pienemmälle (H3)

Ja just tää että ei mitenkään heitä syyllistä siinä että ei se heidän vika oo. Että he sen ymmärtää sitten. Parempi se on että molemmat vanhemmat on onnellisia erikseen kuin että yhdessä ois sitä huonoa aikaa sitten. Kyllähän se vaikuttaa lapsiinkin (H3)

Lapsi käsittelee vanhempien eroa vuorovaikutuksessa vanhempiinsa ja erosta keskusteleminen ikätasoisesti lapsen kanssa on tärkeää lapsen eroon liittyvän stressin käsittelyssä. On tärkeää, että lapsella on mahdollisuus kysyä mieltään askarruttavia kysymyksiä ja kuulla vanhemmiltaan, että ero ei ole lapsen syytä. (Mäenpää & Poutiainen 2009, 81.) Lapsen hyvinvointia erossa tukee vanhempien valmiudet huomioida lapsi erossa ja jatkaa eronjälkeistä vanhemmuutta yhteistyössä siten, että lapselle mahdollistetaan läheisen suhteen säilyttäminen molempiin vanhempiinsa (Moxnes 2003, 145). Yhteistyövanhemmuuden keskiössä on vanhemmuussuhteen erottaminen parisuhteesta. Ero itsessään ei heikennä lapsen hyvinvointia ja yllä oleva sitaatti on hyvä esimerkki siitä, että ero voi olla

myös vanhempien ja lapsen hyvinvointia tukeva tekijä. Vanhempien eronjälkeinen lisännyt hyvinvointi heijastuu myös lapseen ja erillään onnelliset vanhemmat kykenevät suurella todennäköisyydellä parempaan vanhemmuuteen, kuin yhdessä huonosti voivat vanhemmat (Kauppinen 2013,26).

6 Vanhempien kokemusten pohjalta nousevia Uuden eron prosessin kehitysideoita

6.1 Yhteiskeskusteluajan räätälöinti vanhempien yksilöllisten tarpeiden mukaan

Vanhempien kokemuksissa esiintyi eroavaisuuksia sosiaalityöntekijän luona käytävään vanhempien yhteiskeskusteluajan suhteen. Vanhempien kokemukset yhteiskeskusteluajasta vaihtelivat sen mukaisesti, että minkälaiset välit vanhemmilla olivat entisen puolisonsa kanssa. Erotilanteissa, joihin liittyi erimielisyyksiä, yhteiskeskusteluajalla paneuduttiin sopimusasioiden lisäksi vanhempien keskinäisiin väleihin. Riitaisat vanhemmat kokivat yhteiskeskusteluajan paikaksi, jossa oli turvallista kohdata entinen puoliso kolmannen henkilön läsnä ollessa. Sen sijaan vanhemmat, jotka kertoivat eronneensa entisestä puolisostaan hyvissä väleissä, kokivat, että eivät saaneet yhteiskeskusteluajalta enää uutta tietoa tai tukea. Nämä vanhemmat kertoivat, että yhteiskeskusteluajalla käytiin läpi pitkälti samoja sopimusten laatimiseen liittyviä asioita, kuin yksilökeskusteluajallakin:

Aika lailla samoja asioita mitä silloin kun yksin käytiin (H2)

Ei muistaakseni ollut mitään uutta ainakaan (H2)

Vanhempien välillä on eroavaisuuksia valmiuksissa yhteistyövanhemmuuteen sekä lapsen näkökulman huomioimiseen, jolloin myös vanhempien lähtökohdat ja odotukset eron jälkeiselle vanhemmuudelle poikkeavat toisistaan. Osalle vanhemmista on selvää, että eron jälkeen vanhemmuussuhde jatkuu joustavasti ja yhteistyössä, kun taas osalle yhteistyövanhemmuuden tavoite ja eron tarkastelu lapsen näkökulmasta voivat tulla uutena asiana. Myös vanhempien keskinäiset välit ja yksilölliset tilanteet vaikuttavat siihen, millaisia tuen ja tiedon tarpeita heillä on. Tarvittavat tuen muodot esimerkiksi yhteistyövanhemmuuden rakentamiseen poikkeavat asiakasperheiden välillä toisistaan. (Kettunen 2019, 22.) Osa vanhemmista esimerkiksi haluaa käyttää enemmän aikaa tunneasioiden

käsittelyyn, kun taas osa ei halua palvelusta muuta kuin kirjalliset sopimukset (Antikainen 2007, 168).

Näiden kokemusten pohjalta ehdottaisin, että Uuden eron prosessia kehitettäisiin yksilöllisemmäksi ottamalla vanhemmat mukaan yhteiskeskusteluajan suunnitteluun. Eroavat vanhemmat ja perheet ovat keskenään erilaisia, minkä vuoksi myös tarpeet palveluille ovat yksilöllisiä (Ritari-Alho ym. 2019, 66). Uuden eron prosessissa sosiaalityöntekijä arvioi vanhempien tuen tarpeita yksilökeskusteluajojen perusteella, mutta sen lisäksi sosiaalityöntekijä voisi kysyä myös vanhempien omia toiveita ja ajatuksia sille, mitä yhteiskeskusteluajalla käsitellään. Toiveet voivat kohdistua esimerkiksi erotilanteen käsittelyyn, sopimusten sisältöjen pohdintaan, arjen käytännön ratkaisuihin tai vaikka siihen, kuinka lapselle puhutaan erosta ja kuinka vanhemmat voivat tukea lapsen suhteen säilymistä kumpaankin vanhempaan. Esimerkiksi yksi haastateltavista pohti, että olisiko yhteiskeskusteluajalla voinut miettiä tarkemmin tapaamissopimusten sisältöjä:

Mutta ehkä oisko siellä sit voinu just siellä käydä läpi tarkemmin sitä sopimusta ja niitä. Kun ei arjessa sit tietenkään, niinku mie sanoin aikasemmin että ois ollut hyvä meidän keskenään sopia niistä loma-asioista. Puhua enemmän niistä ennen lastenvalvojakäyntiä. Mutta ei siinä arjessa juurikaan ehi. Ja sitten kun on niin paljon muuta ja kaikkea. Niin siellähän ois ollut hyvä aika sillai toisaalta et siinä ois niitä miettinyt tarkemmin (H5)

Haastatteluissa kävi ilmi, että ainoastaan osa vanhemmista keskustelee keskenään Uuden eron prosessin tapaamisten välillä sosiaalityöntekijän luona käsitellyistä asioista ja lasta koskevista sopimuksista. Erityisesti vanhemmat, jotka kertoivat väliensä toista vanhempaa kohtaan olevan haastavat, eivät olleet keskustelleet toistensa kanssa lainkaan palvelun ulkopuolella. Eronneet vanhemmat eivät välttämättä tahdo tai pysty olemaan keskenään paljon tekemisissä. Yhteydenpito on voinut päättyä eron vuoksi, mutta vanhempien välillä on voinut olla keskinäisen kommunikoinnin vaikeuksia myös jo ennen eroa. (Kettunen 2019, 21,23.) Lisäksi edellä olevan sitaatin mukaisesti myös arjen kiireet voivat haastaa sopimusten sisällön pohtimisen ennen sopimusneuvottelua. Tämän vuoksi vanhempien ohjaaminen keskustelemaan sopimukseen kirjattavista asioista ennen sopimusneuvottelua ei kaikkien vanhempien kohdalla toimi.

Uuden eron prosessiin sisältyvä vanhempien yhteiskeskustelu-aika tarjoaa mahdollisuuden keskusteluun entisen puolison kanssa kolmannen osapuolen läsnä ollessa. Vanhem-

pien tuen tarpeet voivat kohdistua erotilanteen käsittelyyn, mutta myös käytännön asioiden miettimiseen yhdessä. Yhteiskeskusteluajan räätälöinti ja suunnittelu yhdessä asiakkaiden kanssa mahdollistaisi sen, että käytettävissä oleva aika voitaisiin käyttää tavalla, joka tukisi juuri kyseisten vanhempien yksilöllisiä tarpeita. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita ovat asiakkaiden osallisuuden sekä vaikutusmahdollisuuksien edistäminen itseään koskevissa asioissa (Pohjola 2015, 31). Olennainen osa rakenteelliseen sosiaalityöhön kiinnittyvää osallisuuden vahvistamista on uuden tiedon rakentaminen yhdessä asiakkaiden kanssa (Sirkka 2015, 124). Yhteiskeskusteluajan suunnittelu yhdessä vanhempien kanssa vahvistaisi asiakkaiden äänen kuulumista ja antaisi vanhemmille mahdollisuuden vaikuttaa saamaansa palveluun. Vanhemmat ovat myös oman elämänsä ja lapsensa asiantuntijoita, minkä vuoksi näkisin, että kokonaiskuva asiakkaiden tarpeista ja heille yksilöllisesti soveltuvasta palvelusta osana Uuden eron prosessia, tulisi rakentaa yhteisessä toimijuudessa asiakkaiden kanssa.

6.2 Sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan yhteistyön tiivistäminen

Vanhempien kokemukset sopimusneuvottelusta poikkesivat myös osittain toisistaan. Osa vanhemmista kuvaili sopimusneuvottelua sujuvaksi, helpoksi ja asialliseksi, mutta joukossa oli myös kokemuksia, joissa sopimusneuvottelu näyttäytyi sekavana ja keskusteluaikojen huomattavasti jännittävämpänä ja virallisempänä tapaamisena. Yhden tutkimukseen osallistuneen vanhemman kohdalla sosiaalityöntekijä ei ollut mukana sopimusneuvottelussa. Kyseinen vanhempi kuvasi sopimusneuvottelua haastavaksi. Hänen kokemuksensa mukaan, oli epäselvää mitä sopimukseen kannattaisi kirjoittaa ja mitä ei. Hän kertoi ajattelevansa, että tapaaminen saattoi olla haastava myös neuvottelussa toimineelle lastenvalvojalle:

Siinä just meni hirveen kauan että saatiin se yks sopimus tehtyä (H5)

Ehkä meidän ois pitänyt niitä etukäteen käydä että ei ois mennyt siinä niin kauan aikaa. Ettei se ois ollut semmosta että no noin vai sittenki näin vai tehäänkö ollenkaan vai. Niin lähinnä tuntu että hämmentävää oli sille lastenvalvojalle, että mitä ihmettä eikö nuo osaa päättää tai onko ees tarvetta tämmöselle (H5)

Edellisessä luvussa esittämäni kehitysideaan kiinnittyen yhteiskeskusteluajan räätälöinnistä ja suunnittelusta yhdessä asiakkaiden kanssa, yllä oleva sitaatti tukee ajatusta siitä, että yhteiskeskustelu-aika voi olla vanhemmille tärkeä paikka pohtia sopimusten sisältöjä. Keskusteluajat toimivat vanhempien kokemusten mukaan sopimusneuvotteluihin valmistavina tapaamisina. Yllä olevan sitaatin vanhemman kohdalla vaikuttaa kuitenkin siltä, että keskusteluajat eivät onnistuneet valmistamaan vanhempia sopimusneuvotteluun parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhempi koki, että sopimusneuvottelu oli asiakkaan näkökulmasta haastava myös lastenvalvojalle. Sosiaalityöntekijä oli kyseisessä tapauksessa estynyt osallistumasta sopimusneuvotteluun. Sosiaalityöntekijän poissaolo sopimusneuvottelussa voi haastaa kokonaisvaltaisen kuvan rakentumisen perheen tilanteesta lastenvalvojalle.

Toisaalta vanhemmat, joiden sopimusneuvotteluissa sosiaalityöntekijä oli mukana, nostivat myös esiin erilaisia käsityksiä lastenvalvojan etukäteistietämyksestä sopimusneuvottelussa. Osa vanhemmista koki, että lastenvalvojalla ei ollut riittävästi taustatietoa sopimusneuvottelussa heidän perheensä yksilöllisestä tilanteesta. Eräs vanhempi kuvaili, että heidän kohdallaan sosiaalityöntekijältä ja lastenvalvojalta taisi olla jäänyt väliin ”briiffaus” ennen sopimusneuvottelua. Kyseinen vanhempi toi esille myös kokemuksen, että olisi voinut kaivata enemmän tukea sopimusneuvotteluun ja sosiaalityöntekijä olisi voinut tuoda sopimusneuvottelussa enemmän ilmi vanhempien kanssa keskusteluajoilla läpikäytyjä asioita:

Minun mielestä siinä olisi pitänyt olla joku pohjustus heillä. Mut hän (sosiaalityöntekijä) meni aika äkkiä sinne sen jälkeen ku mekin mentiin elikkä siinä oli varmaan jäänyt semmoinen briiffaus vähän väliin (H1)

Niin se jäi vaan mieleen että siinä oli sitten semmoisia hetkiä mitkä ehkä vois korjata sillä että ottaa sitä aikaa kunnolla siihen ennen ku vanhemmat tulee siihen kolmanteen tai siihen viimeeseen käyntiin. Siis näitten lastenvalvojan ja sosiaalityöntekijän välinen yhteinen aika ois (H1)

Ja sitten siinä lastenvalvojatapaamisessa se sosiaalityöntekijä ehkä tois enemmän ääneen sitä mitä on käyty läpi. Ja siinä vaiheessa ei enää kyseltäis vanhemmilta että oliko tämä asia näin. Että jotenkin että käydään se läpi mitä on keskusteltu ja missä ollaan (H1)

Pohjautuen omaan kokemukseeni lastenvalvojan viransijaisuudessa toimimisessa, Uuden eron prosessin sopimusneuvotteluissa yleinen toimintatapa on, että lastenvalvoja lukee ennen sopimusneuvottelua sosiaalityöntekijän täyttämän alkuhaastattelulomakkeen sekä kirjaukset keskusteluajoista. Mikäli kyseessä on erityisen riitaiset vanhemmat tai muuta poikkeavaa, sosiaalityöntekijä saattaa myös keskustella asiakkaiden tilanteesta lastenvalvojan kanssa ennen sopimusneuvottelua. Lähtökohtaisesti yhteistä tilannekatsausta ennen asiakkaiden saapumista sopimusneuvotteluun ei kuitenkaan pidetä.

Sopimusneuvottelu voi olla vanhemmalle raskas ja tunteita herättävä kokemus. Eräs haastateltava kuvailikin kokeneensa olonsa sopimusneuvottelun jälkeen hyvin väsyneeksi. Erosta puhuminen ja lapsen asioista sopiminen voi olla vanhemmalle haastavaa ja kuormittavaa, ja entisen puolison läsnäolo voi tehdä kokemuksesta entistä kuluttavamman (Emery 2012, 74). Osa vanhemmista toi haastatteluissa esille epämuikavuuden tunnetta liittyen edellisen puolison kanssa samassa tilassa olemiseen pidempään kuin on tarpeen. Vanhemmat kokivat sopimusneuvottelussa kuluneen aikaa erityisesti vanhempien tulo- ja menotietojen tarkastamiseen elatusavun arvioimiseksi laadittavaa laskelmaa varten. Haastatteluissa nousi esiin esimerkiksi kokemus, jossa vanhempi kertoi toimittaneensa tulo- ja menotietonsa jo vanhempien yhteiskeskusteluajalle, mutta tulo- ja menotiedot käytiin lävitse vasta sopimusneuvottelussa.

Vanhempien kokemusten perusteella näyttäisi siltä, että Uuden eron prosessissa sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan välistä yhteistyötä voisi kehittää. Sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan yhteistyötä voisi tiivistää esimerkiksi ottamalla aikaa sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan väliselle keskustelulle ennen asiakkaiden kohtaamista sopimusneuvottelussa. Kiinnittyen edellisessä luvussa esiin nostamaani kehitysideaan yhteiskeskusteluajan räätälöinnistä yhdessä asiakkaiden kanssa, ehdottaisin myös, että sosiaalityöntekijä voisi yksilökeskusteluajoilla vanhempien kanssa yhteiskeskusteluajaa suunnitellessaan, ohjata vanhempia toimittamaan tulo- ja menotietonsa jo yhteiskeskusteluajalle. Vanhempien tulo- ja menotietojen ollessa valmiina saatavilla, sosiaalityöntekijä ja lastenvalvoja voisivat ennen sopimusneuvottelua aloittaa elatuslaskelman laatimisen ja samalla perehtyä yhdessä asiakkaiden tilanteeseen. Tämä lyhentäisi vanhempien paikallaoloajan tarvetta sopimusneuvottelussa ja siten myös, sopimusneuvottelun kuormittavuutta.

Sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan välisen yhteistyön tiivistäminen sujuvoittaisi sopimusneuvottelua nopeuttamalla niitä, sekä lisäämällä vanhempien kokemusta siitä, että työntekijät ovat perehtyneet heidän perheensä yksilölliseen tilanteeseen. Sosiaalityönte-

kijän ja lastenvalvojan välisen yhteistyön vahvistaminen voi tukea vahvemmin myös lapsen edun toteutumista, sillä ammattilaisten välinen yhteistoimijuus mahdollistaa tilanteiden tarkastelun kokonaisvaltaisemmin eri näkökulmista. Lastenvalvoja voi tuoda esiin perheen tilanteeseen liittyen uusia näkökulmia, joita sosiaalityöntekijä ei ole ajatellut, ja toisinpäin. Tiedon rakentaminen yhteistyössä kiinnittyy myös rakenteelliseen sosiaalityöhön (Sirkka 2015, 123). Yhteistyö mahdollistaa asiakasperheiden tilanteiden kokonaisvaltaisen tarkastelun, mutta lisäksi luo hyvän kasvualustan uusien ideoiden muodostumiselle ja kehitystarpeiden havainnoinnille. Yhteistyön tiivistäminen voi siis tukea myös käytäntöjen edelleen kehittämistä.

Vanhempien kokemukset osoittavat, että lastenvalvojan perehtyminen asiakkaiden tilanteisiin sosiaalityöntekijän täyttämien alkuhaastattelulomakkeiden ja kirjausten perusteella ei välttämättä ole kaikkien asiakkaiden kohdalla riittävää. Toisaalta haastatteluissa esiintyi myös kokemuksia, joissa vanhemmasta tuntui, että lastenvalvoja oli sopimusneuvottelussa ajan tasalla heidän perheensä tilanteesta. Eräs vanhempi esimerkiksi kertoi uskovansa, että sosiaalityöntekijä oli keskustellut lastenvalvojan kanssa etukäteen:

Koin, että he tunsivat vähän tapausta (H6)

He ovat ehkä konsultoineet toisiansa tai tämä sosiaalityöntekijä lastenvalvojaa että mikäs pariskunta sitä on seuraavaksi tulossa (H6)

Vanhempien ja perheiden yksilöllisyys on tärkeää ottaa huomioon myös sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan yhteistyön tarpeen laajuuden arvioinnissa. Perheiden tilanteet ovat yksilöllisiä ja joissain tapauksissa voi olla riittävää, että lastenvalvoja lukee sosiaalityöntekijän laatimat dokumentit vanhempien tapaamisista. Toisaalta tietoa siitä ei ole, mikäli sosiaalityöntekijä ja lastenvalvoja ovat keskustelleet tarkemmin joidenkin tähän tutkimukseen osallistuneiden vanhempien tilanteesta ennen heidän sopimusneuvotteluaan. Lisäksi on huomattava, että sairastumiset ja muut inhimilliset tekijät vaikuttavat siihen, että asiakkaiden tilanteisiin ei aina ole mahdollista perehtyä riittävällä laajuudella. Asiakkaille yhdenvertaisten ja laadukkaiden palveluiden tarjoamisen vuoksi palveluita tulisi kuitenkin pyrkiä kehittämään suuntaan, jossa nämä tavoitteet voisivat toteutua.

7 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa olen selvittänyt Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa asioiden vanhempien kokemuksia yksikössä kehitetystä Uuden eron prosessista. Tutkimuksen tulosten mukaan vanhemmat kokevat olevansa tyytyväisiä Uuden eron prosessiin ja näkevät toimintamallin mukaiset keskusteluajat myönteisenä sekä tarpeellisenä osana lastenvalvojaprosessia. Erityisesti kiitosta vanhemmilta sai vanhempien yksilökeskusteluajat perheoikeudellisten palveluiden sosiaalityöntekijän luona. Vanhemmat kokivat saaneensa yksilökeskusteluajoilta keskusteluapua ja tukea erotilanteeseen. Vanhemmat kokivat sosiaalityöntekijän ymmärtäväiseksi ja keskustelevaksi tuen tarjoajaksi, joka antoi tukea ja tietoa sekä erotilanteeseen, että lasten asioista sopimiseen. Vanhemmat kertoivat kokeneensa tärkeäksi sen, että saivat käydä keskustelemassa sosiaalityöntekijän luona ensin yksin ilman toisen vanhemman läsnäoloa. Näkisin, että vanhempien kuulluksi tuleminen omana itsenään ilman entisen puolison läsnäolon vaikutusta, tukee sosiaalityöntekijän kokonaisvaltaisen kuvan rakentamista jokaisen lapsen yksilöllisestä edusta. Lisäksi Uuden eron prosessin yksilökeskusteluajat vahvistavat jokaisen asiakkaan oman äänen kuulumista perheoikeudellisissa palveluissa.

Vanhempien kokemukset yksilökeskusteluajoja seuraavasta vanhempien yhteiskeskusteluajasta sosiaalityöntekijän luona olivat myös myönteisiä, mutta kokemukset yhteiskeskusteluajan tarjoamasta tuesta ja tiedosta erosivat toisistaan. Osa vanhemmista koki saaneensa yhteiskeskusteluajalta tukea toisen vanhemman kohtaamiseen ja eronjälkeiseen vanhemmuuteen, kun taas osa vanhemmista koki, ettei yhteiskeskusteluajasta tarjonnut enää uutta tukea, eikä tietoa. Näiden vanhempien kokemusten mukaan yhteiskeskusteluajoilla käsiteltiin pääasiassa samoja asioita, kuin yksilökeskusteluajoillakin. Vanhempien kokemusten pohjalta ehdottaisin, että Uuden eron prosessia kehitettäisiin siten, että vanhemmat otettaisiin mukaan yhteiskeskusteluajan suunnitteluun. Vanhempien omien tarpeiden ja toiveiden selvittämisellä yhteiskeskusteluajaa voitaisiin räätälöidä yksilöllisesti vanhempien tarpeisiin vastaavaksi. Vanhempien osallistaminen yhteisajan suunnitteluun vahvistaisi vanhempien osallisuutta sekä mahdollistaisi sen, että käytettävissä oleva aika käytettäisiin tavalla, josta asiakkaat kokevat hyötyvänsä.

Lastenvalvojan luona tapahtuva sopimusneuvottelu näyttäytyi osalle vanhemmista keskusteluaikoja virallisempänä ja jännittävämpänä osana prosessia. Vanhemmat kokivat kuitenkin Uuden eron prosessin mukaisten keskusteluaikojen valmistaneen heitä sopimusneuvotteluun. Keskusteluaikojen myötä sopimusneuvotteluun saavuttiin rauhallisemmin mielin. Vanhemmat kokivat saaneena keskustelua ajoilta tukea ja tietoa sopimusneuvottelua varten. Myös Susanna Lammassaaren (2020, 13) kehittämistehtävässä Uuden eron prosessista keskusteluaikojen havaittiin auttaneen vanhempien valmistautumista sopimusneuvotteluun. Sosiaalityöntekijä ja lastenvalvoja toimivat Uuden eron prosessiin mukaisissa sopimusneuvotteluissa työparina. Työparityöskentelyn tavoitteena Uuden eron prosessiin kuuluvissa sopimusneuvotteluissa on muun muassa neuvottelutilanteiden rauhoittaminen sekä lapsen edun esillä olon vahvistaminen. Työntekijänäkökulmasta lastenvalvojan ja sosiaalityöntekijän työparityöskentely tuoreissa erotilanteissa on toiminut sopimusneuvotteluja rauhoittavana ja lapsen edun esillä oloa tukevana tekijänä. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan työparityöskentely koetaan hyväksi toimintatavaksi myös asiakasnäkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat sosiaalityöntekijän läsnäolon sopimusneuvottelussa tärkeäksi, ja tutun työntekijän paikalla olo toi sopimusneuvotteluun turvaa. Myös vanhempien luottamus työntekijöihin kasvoi, kun tuttu sosiaalityöntekijä oli mukana läpi lastenvalvoja-prosessin. Sosiaalityöntekijän läsnäolo sopimusneuvottelussa oli vanhempien kokemusten mukaan myös helpottavaa sen vuoksi, ettei heidän tarvinnut avata tilannettaan alusta uudelle työntekijälle, vaan he luottivat ammattilaisten tuntevan jo heidän tilannettaan.

Toisaalta vanhemmilla oli myös poikkeavia kokemuksia sen suhteen, kuinka he kokivat lastenvalvojan olevan perillä tilanteestaan. Toisena kehityskohteena Uuden eron prosessille ehdottaisinkin, että sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan välistä yhteistyötä tiivistettäisiin entisestään. Sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan välinen yhteistyö paikantuu pitkälti sopimusneuvotteluun, mutta näkisin, että sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan yhteistoiminta jo ennen sopimusneuvottelua tukisi sopimusneuvottelun sujuvuutta erityisesti asiakkaiden näkökulmasta. Entisen puolison kohtaaminen ja lapsen asioista neuvotteleminen sopimusneuvottelussa voi olla vanhemmalle kuormittava kokemus, minkä vuoksi on tärkeää, että työntekijöillä on riittävät esitiedot perheen yksilöllisestä tilanteesta, eikä vanhempien tarvitsisi olla läsnä sopimusneuvottelussa välttämättömästi pidempään. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella sosiaalityöntekijän keskusteluaikat valmistavat vanhempia sopimusneuvotteluun. Sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan yhteistyön

tiivistäminen voisi valmistaa myös työntekijöitä vanhempien yksilöllisempään kohtaamiseen sopimusneuvottelussa. Hyvällä valmistautumisella sosiaalityöntekijä ja lastenvalvoja voivat tarjota vanhemmille entistä asiakaslähtoisempää ja sujuvampaa palvelua.

Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat kokonaisuutena Uuden eron prosessiin tyytyväisiä. Vanhemmat kokivat saaneensa palvelun aikana riittävästi tukea ja tietoa lasta koskevien sopimusten laatimisen tueksi. Tyytymättömyyttä kuvastavia ilmauksia aineistosta löytyi vähäisesti ja ne kohdistuivat lähinnä siihen, että osa vanhemmista koki prosessiin kuuluvien tapaamisten välillä olevat aikavälit pitkiksi. Toisaalta tapaamisten välillä oleva aika tarjosi mahdollisuuden miettimisajalle, sekä saadun tuen ja tiedon prosessoinnille. Koska tunnekuohuissa ja puutteellisen tiedon varassa lapsen edun mukaiset sopimukset ovat vaarassa jäädä laatimatta, tapaamisaikojen välistä aikaa ei nähdäkseen ole syytä lyhentää, ainakaan kaikkien vanhempien tapauksessa. Toisaalta myös tapaamisten aikaväleissä voisi pyrkiä huomioimaan vanhempien yksittäiset tarpeet. Vanhemmat, joilla on selkeät ratkaisut ja yksimieliset odotukset laadittavista sopimuksista, eivät tarvitse yhtä paljon miettimisaikaa, kuin sellaiset vanhemmat, jotka eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen lasta koskevista käytännön ratkaisuista.

Lapsen näkökulman huomioimisen suhteen tähän tutkimukseen osallistuneiden vanhempien kokemukset poikkesivat osittain toisistaan. Suurin osa vanhemmista koki, että lapsen näkökulma oli riittävästi esillä palvelussa, mutta vanhemmat toivat esiin, että lapsen etua voitaisiin korostaa nykyistä enemmän. Lapsen edun tukeminen on Uuden eron prosessin ensisijainen tavoite, jonka vuoksi on olennaista pohtia, tuodaanko lapsen näkökulmaa palvelussa riittävästi esille. Uuden eron prosessissa vanhemmille tarjotaan psykososiaalista tukea erokriisin käsittelyyn sekä tuetaan vanhempia yhteistyövanhemmuuteen. Nämä ovat kuitenkin välineitä, joiden on tarkoitus tukea lapsen eronjälkeistä hyvinvointia. Lähtökohtana on, että hyvinvoiva ja yhteistyöhön kykenevä vanhempi kykenee huomioimaan paremmin myös lapsen tarpeet. Lapsen näkökulman esillä olo läpi palvelun on tärkeää, jotta vanhempi havaitsee tehtyjen ratkaisujen vaikutukset lapsiin. Tässä tutkimuksessa tuli esiin erään vanhemman kokemus siitä, että lapsen näkökulmaa ei nostettu tarpeeksi esiin palvelussa, minkä seurauksena lapsen toinen vanhempi ei ole ymmärtänyt sopimusten tarkoituksena olevan lapsen edun toteuttaminen. Heidän Uuden eron prosessin aikana laatimaansa tapaamissopimusta ei ole noudatettu. On mahdollista, että riittämätön lapsen edun esillä olo on yhteydessä lapsen näkökulman hahmottamisen vaikeuteen, ja siten myös sopimuksen noudattamatta jättämiseen. Toisaalta on huomattava, että asioilla on aina kaksi puolta. Tässä tutkimuksessa on kuultu ainoastaan toisen tilanteeseen

osallisen vanhemman ääntä. Tilanteen kokonaiskuvan rakentaminen edellyttäisi myös toisen vanhemman kuulemistä. Vasta silloin voitaisiin varmistua siitä, että onko sopimuksen noudattamatta jättäminen yhteydessä lapsen näkökulman liian vähäiseen huomioimiseen vai onko taustalla muita tekijöitä.

Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat asioineet Uuden eron prosessissa noin kahden kuukauden sisällä haastatteluhetkestä. Yhdellä haastateltavasta sopimusneuvottelusta oli kulunut aikaa vasta noin viikko. Uuden eron prosessin vaikuttavuutta voitaisiin jatkossa tutkia selvittämällä vanhempien kokemuksia, kun palvelussa asiointista on kulunut kauemmin aikaa. Tällöin voitaisiin selvittää tarkemmin esimerkiksi Uuden eron prosessin ennaltaehkäisevän tuen tavoitteen toteutumista. Onko yhteistyövanhemmuuden tavoite toteutunut käytännössä ja ovatko vanhempien palvelussa laatimat sopimukset olleet toimivia? Tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista yhden kohdalla kävi ilmi, että Uuden eron prosessin aikana laaditun sopimuksen mukaiset tapaamiset eivät heidän tilanteessaan toteudu, mutta vanhempien haastattelemisen myöhemmin palvelussa asiointien jälkeen antaisi tarkemmin vastauksia siihen, että ovatko laaditut sopimukset toimivia pitkällä aikavälillä. Uuden eron prosessin tavoitteena on auttaa vanhempia sopimaan lasta koskevista asioista lapsen edun mukaisella tavalla, minkä vuoksi sopimusten toimivuus on olennainen toimintamallin toimivuuden kannalta olennainen tekijä. Tämän tutkimuksen tuloksissa on otettava huomioon myös aineiston koko. Tutkimukseen osallistui kuusi vanhempaa, joista neljä oli käynyt läpi Uuden eron prosessin kaikki vaiheet. Kaksi tutkimukseen osallistunutta vanhempaa ei ollut käynyt vanhempien yhteiskeskusteluajalla osana Uuden eron prosessia. Kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat tyytyväisiä Uuden eron prosessin mukaiseen toimintamalliin, mutta on mahdollista, että suuremmalla otannalla tuloksista löytyisi myös enemmän vaihtuvuutta. Kattavan kartoituksen tekeminen vanhempien kokemuksista ja Uuden eron prosessin kehitystarpeista edellyttäisikin pro gradu -tutkielman laajuutta suuremman aineiston keräämistä.

Uuden eron prosessi on kehitetty rakenteellisen sosiaalityön lähtökohdista. Rakenteelliseen sosiaalityön määritelmän mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu vallitsevien yhteiskunnallisten rakenteiden kritiikki ja pyrkimys muuttaa epäkohtia. Rakenteellista sosiaalityötä tehdään kuitenkin pääasiassa paikallisesti ruohonjuuritasolla käytännön sosiaalityöntekijöiden toimesta. Paikallisesti tehtävä rakenteellinen sosiaalityö on tärkeä keino palveluiden kehittämiseksi. Paikallisesti tehdyt hyväksi havaitut ratkaisut voivat

lähteä leviämään laajemmalle alueelle ja lopulta vaikuttaa myös yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Pohjola 2015, 30.) Asiakkaita tapaavat ammattilaiset rakentavat osana käytännön työtään asiakkaiden kanssa yhteistoimijuudessa tietoa asiakkaiden tarpeista ja käytännön asiakastyötä tekevillä ammattilaisilla on ajantasaista tietoa siitä, kuinka palvelut toimivat käytännössä. Suuri osa tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista ei osannut vastata kysymykseen palvelun kehittämistarpeista. Tämä kertoo toisaalta vanhempien tyytyväisyydestä palveluun, mutta se voi kertoa osittain myös siitä, että palveluiden kehitystarpeiden ideointi on asiakkaille haastavaa. Kokemusta tai tietoa muunlaisista toimintatavoista ei välttämättä ole, jolloin vaihtoehtoisia toimintatapoja voi olla hankalaa hahmottaa. Asiakkaiden osallistamisessa palveluiden kehittämiseen keskeinen rooli on siis myös ammattilaisten arviolla ja tuella siitä, kuinka asiakkaiden tarpeisiin voidaan vastata tarkoituksenmukaisella tavalla. Ammattilaisten ja asiakkaiden välinen yhteistoimijuus on olennainen osa palveluiden yksilöllistämistä.

Vanhempien kokemusten pohjalta olen nostanut esiin kaksi toimintamallin kehitysideaa, jotka ovat yhteiskeskusteluajan räätälöinti asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan ottamalla asiakkaat mukaan yhteiskeskusteluajan suunnitteluun, sekä sosiaalityöntekijän ja lastenvalvojan yhteistyön tiivistäminen. Yhteiskeskusteluajan räätälöintiin kiinnittyen olen nostanut esille vanhempien osallisuuden vahvistamisen palvelussa. Uuden eron prosessin ensisijaisena tavoitteena on tukea lapsen edun toteutumista vanhempien erossa, joten pohdin myös lapsen osallisuuden vahvistamisen mahdollisuuksia osana lastenvalvojan sopimuspalveluita. Eräs tutkimukseen osallistunut vanhempi toi esille hämmennyksensä siitä, että lapsia ei kuulla palvelussa ammattilaisten toimesta. Vanhempi nosti esille huolen siitä, että tuleeko lasten todellinen mielipide tällöin kuulluksi. Näkisin, että vanhemman huoli lapsen näkökulman ja osallisuuden toteutumisesta on aiheellinen. Lapsen mielipide tulee lakisääteisesti selvittää sopimuspalveluissa ja Rovaniemen perheoikeudellisissa palveluissa sosiaalityöntekijät osana Uuden eron prosessissa ohjaavat vanhempia kysymään lapsen mielipidettä. Varmistuminen siitä, että välittävätkö vanhemmat lastenvalvojalle lapsen todellisen mielipiteen on kuitenkin haastavaa. Lapsen mielipiteen ilmaiseminen ja kuulluksi tuleminen itseään koskevissa asioissa on lapsen oikeus, minkä lisäksi lapsen osallisuus itseään koskevassa päätöksenteossa tukee lapsen selviytymistä erossa (Tolonen & Linnanmäki 2019, 22; Antikainen 2007, 155). Lastenvalvojan luona laaditaan sopimuksia, jotka vaikuttavat kuitenkin ennen kaikkea lapsen arkeen. Tämän vuoksi näkisin, että keinoja lapsen osallisuuden lisäämiselle olisi olennaista pohtia, jotta

ammattilaiset voisivat varmistua lapsen mielipiteestä ja lapsen edun toteutumisesta. Lasten osallisuuden lisääminen perheoikeudellisissa palveluissa edellyttää kuitenkin harkintaa siitä, kuinka lapsen mielipiteen selvittäminen voidaan toteuttaa lapsen edun mukaisesti. Lapsen kuuleminen vaatii ammattitaitoa, sillä viranomaisten taholta tapahtuva mielipiteen selvittäminen voi olla lapsella pelottava ja kuormittava kokemus. Lapsen todellisen mielipiteen selvittäminen voi olla haastavaa, sillä lapsi tuntee lojaaliutta molempia vanhempiaan kohtaan ja tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu, että lapsen kertomaan voi vaikuttaa esimerkiksi, että kumman vanhemman seurassa lapsi on viimeksi ollut (Laajasalo 2022).

Vuoden 2023 alusta toimintansa aloittaneiden hyvinvointialueiden yhtenä tavoitteena on yhdenvertaistaa kuntien palveluita ja niiden saatavuutta. Hyvinvointialueilla toimijat ovat uuden edessä ja kunnilta sekä palveluntarjoajilta kysytään valmiuksia omaksua uudenlaisia toimintatapoja. Samalla hyvinvointialueet tarjoavat mahdollisuuden jakaa tietoa ja tehdä yhteistyötä ammattilaisten kesken aiempaa laajemmalla alueella. Näkisin, että hyvinvointialueuudistus tarjoaa hyvän mahdollisuuden käytäntöjen kehittämiseksi sekä rakenteelliselle sosiaalityölle. Tiedon jakaminen toimivista käytännöistä ja uusien käytäntöjen yhdessä kehittäminen alueen ammattilaisten välillä, luovat uusia mahdollisuuksia rakentaa entistä toimivampia ja asiakkaiden tarpeisiin vastaavia palveluja. Ammattilaisten yhteistyötä tiivistämällä voidaan tarjota asiakkaille entistä parempaa ja sujuvampaa palvelua.

Ammattilaisten mahdollisuudet rakenteelliselle sosiaalityölle ja oman työnsä kehittämiseksi edellyttävät kuitenkin riittäviä resursseja. Tällä hetkellä sosiaaliala kärsii suurilta osin resurssipulasta. Resurssit kiinnittyvät yhteiskunnan rakenteisiin ja resurssien epätaoiseen jakaantumiseen yhteiskunnan eri osa-alueille (Mänttari van der-Kuip 2022, 38). Kehittämistyölle ei sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa jää aikaa, mikäli kaikki työaika menee perustyöstä selviytymiseen. Hyvinvointialueiden tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen käytäntöjen ja palveluiden kehittämiseksi edellyttääkin hyvinvointialueilta panostuksia sen eteen, että työntekijöiden olisi mahdollista tehdä rakenteellista sosiaalityötä osana käytännön asiakastyötä. Käytännön työtä tekevät, asiakkaita tapaavat ammattilaiset, ovat keskeisessä asemassa havainnoimassa ja rakentamassa tietoa asiakkaiden ajankohtaisista ja yksilöllisistä tarpeista.

Eroauttamisen ennaltaehkäiseviin palveluihin panostaminen ja resurssien suuntaaminen on hyvin tärkeää lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Oikea-aikaisella vanhemmuuden tuella pystytään ennaltaehkäisemään erotilanteiden kriisiytymistä haastaviksi

huoltoriidoiksi. Huoltoriidat heikentävät merkittävästi sekä lasten että vanhempien hyvinvointia, ja seuraukset näkyvät korjaavien palveluiden tarpeena sosiaali- ja terveydenhuollossa (Nurmela & Kaittila 2019, 422). Tämän pohjalta näkisin, että lapsiperheiden hyvinvointiin satsaamisella kehittämällä ennaltaehkäiseviä eroauttamisen palveluita, voitaisiin pitkällä tähtäimellä vaikuttaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon resurssien riittävyyteen. Resurssit turvaamalla ammattilaisilla on mahdollista tehdä kehittämistyötä lapsen edun turvaamiseksi myös tulevaisuudessa.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella Uuden eron prosessi vastaa havaittuun puutteeseen vanhemmille tarjottavasta matalan kynnyksen eropalvelusta. Uuden eron prosessin myötä vanhemmat saavat matalalla kynnyksellä keskusteluapua erokriisin käsittelyyn. Vanhempien kokemusten pohjalta on nähtävissä, että palvelun aikana vanhemmat saivat palvelusta psykososiaalista tukea, tietoa lapsia koskevista sopimuksista sekä kannustusta eronjälkeisessä yhteistyövanhemmuudessa toimimiseen. Mari Antikaisen (2007, 70) tutkimuksen tulosten mukaan lastenvalvojan sopimuspalvelut kaipaisivat kehittämistä enemmän vanhempien eroprosessia tukevaan suuntaan. Näkisin, että Uuden eron prosessin mukainen toimintamalli vastaa myös tähän tarpeeseen. Uuden eron prosessia edelleen kehittämällä, asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin olisi mahdollista vastata vielä nykyistä vahvemmin.

Näkisin, että ei ole liioiteltua sanoa, että Rovaniemen perheoikeudelliset palvelut on edelläkävijä lapsiperheisiin kohdistuvassa eroauttamisessa ja sen eteen tehtävässä kehittämistyössä. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että Uuden eron prosessin kehittämistyö on onnistunut vastaamaan lapsiperheiden vanhempien tarpeisiin tuoreissa erotilanteissa. Näiden tulosten valossa toivon, että Uuden eron prosessin käyttö laajenisi osaksi koko Suomen perheoikeudellisia palveluita. Vuoden 2023 alusta toimintansa aloittaneiden hyvinvointialueiden myötä näkisin, että Uuden eron prosessin mukainen lastenvalvojaprosessi tulisi laajentaa aluksi ainakin koko Lapin hyvinvointialueelle. Tämä tukisi hyvinvointialueiden tavoitetta yhdenvertaisista palveluista ja palveluiden saatavuudesta. Uuden eron prosessin laajentuminen osaksi Lapin, ja koko Suomen, perheoikeudellisia palveluja mahdollistaisi sen, että kaikilla vanhemmilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet saada inhimillisempää palvelua lapsen edun mukaisten ratkaisujen tueksi osana lastenvalvojaprosessia.

Lähteet

Aho, Anna Liisa & Paavilainen, Eija 2017. Kriisitilanteessa olevien ihmisten haastattelu. Teoksessa: Hyvärinen, Matti., Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 336–356.

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Antikainen, Mari 2007. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamisso-
pimuspalvelussa. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja.

Autonen-Vaaraniemi, Leena 2019. Perheammattilaisten asemoituminen vanhemmuuteen
ja vanhemmuutta koskevat kehykset erotyössä. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön
tutkimuksen aikakauslehti. Vol. 27 (4) 362–378.

Bertelsen, Bård 2021. Whose Life is it Anyway? Exploring the Social Relations of
High-Conflict Divorce Cases in Southern Norway. Contemporary Family Therapy. Vol
43. 276–289. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa.com) [https://link.springer.com/con-
tent/pdf/10.1007/s10591-021-09572-y.pdf](https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10591-021-09572-y.pdf)

Broberg, Mari & Hakovirta, Mia 2009. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa:
Kääriäinen, Aino., Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja
tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. 123–144.

Bufdir. The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs.
<https://ny.bufdir.no/familie/samlivsbrudd/mekling/> Viitattu 15.11.2022.

Castrén, Anna-Maija 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe.
Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Emery, Robert E. 2012. Renegotiating Family Relationships: Divorce, Child Custody,
and Mediation. 2nd ed. New York: Guilford Press.

Granfelt, Riitta 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa: Granfelt,
Riitta., Jokiranta, Harri., Karvinen, Synnöve., Matthies, Aija-Leena & Pohjola, Anneli
1993. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto. 175-227.

Haavisto, Vaula 2019. Vanhemmuussuunnitelma sovinnollista eroa tukemassa. Teok-
sessa: Hakulinen, Tuovi., Laajasalo, Taina & Mäkelä, Jukka (toim.) 2019. Vanhemmuu-
den ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön. Helsinki: Terveiden ja hy-
vinvoinnin laitos. 59–65.

Hietanen, Päivi & Niininen, Linda 2019. Yhteistyövanhemmuuden kolmio työvälteenä.
Teoksessa: Hietanen, Päivi., Keinonen, Vesa & Kettunen, Maarita (toim.) 2019. Yhteis-
työvanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. 38–49.

Huhtinen, Aki-Mauri & Tuominen, Juha 2020. Fenomenologia. Ihmisten kokemukset tut-
kimuksen kohteena. Teoksessa: Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tut-
kimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. 296–307.

Hyvärinen, Matti 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa: Hyvärinen, Matti., Nikander,
Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere:
Vastapaino. 11–45.

- Hämäläinen, Juha 2015. Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa: Teoksessa: Anneli., Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2015. Rakenteellinen sosiaalityö. 2. painos. United Press Global. 64–86.
- Johnston, Janet R., Roseby, Vivianne & Kuehnle, Kathryn 2009. In the name of the child: A developmental approach to understanding and helping children of conflicted and violent divorce. 2nd ed. New York: Springer Pub.
- Juhila, Kirsi 2018. Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Kauppinen, Nina 2013. Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Lisensiaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto.
- Kettunen, Maarita 2019. Vanhempien kokemuksia yhteistyövanhemmuuden rakentamisesta. Teoksessa: Hietanen, Päivi., Keinonen, Vesa & Kettunen, Maarita (toim.) 2019. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. 21–29.
- Kettunen, Maarita & Salonen, Santtu 2019. Yhteistyöhön tarvitaan isäkin. Teoksessa: Hietanen, Päivi., Keinonen, Vesa & Kettunen, Maarita (toim.) 2019. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. 65–73.
- Kivilompolo, Saija & Takkinen, Jenny 2022. Psykososiaalinen tuki vanhempien erotilanteessa -diaesitys. 13.10.2022. Rovaniemi: Lapin hyvinvointialueen perheoikeudellisten palveluiden yksiköiden välinen kokous.
- Koulu, Sanna 2014. Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Koulu, Sanna 2019. Lapsenhuoltolain uudistus ja ymmärrys perheestä. Janus. Sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Vol. 27 (4) 2019. 413–421.
- Kuula, Arja 2013. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2.uud.p. Tampere: Vastapaino.
- Laajasalo, Taina 2022. Vaativat ero- ja huoltoriidat oikeuspsykologisesta näkökulmasta. Vaativat ero- ja huoltoriidat, väkivalta ja vaino -seminaari. 8.9.2022. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lammasaari, Susanna 2020. Perheoikeudelliset palvelut yhteistyövanhemmuuden tukena. Uuden eron prosessin toimintamalli. Kehittämistehtävä. Lapin yliopisto.
- Litmala, Marjukka 2002. Lapsi erossa – empiirisiä kuvaajia. Teoksessa: Litmala, Marjukka (toim.) 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY. 1–33.
- Makkonen, Arja 2009. Aikuisten kertomukset lapsena koetusta vanhempien erosta selviytymisestä. Teoksessa: Kääriäinen, Aino., Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. 174–193.
- Mikkola, Ulla 2021. Muutostyöskentelyllä kohti turvallista rinnakkaisvanhemmuutta. Teoksessa: Vaitomaa, Johanna., Muukkonen, Tiina & Rautio, Susanna (toim.) Vaativan erotyön käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. 114–127.
- Moxnes, Kari 2003, Risk Factors in Divorce. Perceptions by the Children in Divorce. *Childhood* 10 (2), 131–146.
- Mullaly, Bob & Dupré Marilyn 2019. The New Structural Social Work: Ideology, Theory and Practise. Fourth Edition. Don Mills, Ontario: Oxford University Press.

Mäenpää, Marjut & Poutiainen, Salla 2009. Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta. Teoksessa: Kääriäinen, Aino., Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. 80–103.

Mänttari-van der Kuip, Maija 2022. Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Vol. 30 (1) 2022. 21–43.

Nikupeteri, Anna 2022. Fenomenologia tutkimusta ohjaavana ajattelutapana -luento. Luentokokonaisuus Tutkimusmenetelmien digitaalinen verkkokurssikokonaisuus 2022. Lapin yliopisto.

Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2021. Vaativat ero- ja huoltoriidat yksityisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa: Vaitomaa, Johanna., Muukkonen, Tiina & Rautio, Susanna (toim.) Vaativan erotyön käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. 18–27.

Nurmela, Marja Leena 2020. Uuden eron prosessi - Erotilanteen psykososiaalinen tuki perheoikeudellisissa palveluissa. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/uuden-eron-prosessi-erotilanteen-psykososiaalinen-tuki-perheoikeudellisissa> Viitattu 8.9.2022.

Nurmela, Marja Leena 2022. Rovaniemen perheoikeudellisten palveluiden palveluesimies ja johtava lastenvalvoja 2012–2021. Keskustelu. 3.10.2022. Rovaniemi.

Nurmela, Marja Leena 2023. Rovaniemen perheoikeudellisten palveluiden palveluesimies ja johtava lastenvalvoja 2012–2021. Sähköpostiviesti. 10.2.2023.

Nurmela, Niina & Kaittila, Anniina 2019. Lapsiperheiden eropalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveystalvuelvurjörjestelmässä. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Vol. 27 (4) 2019. 422–429.

Oikeusministeriö 2007. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Helsinki: Oikeusministeriö. Saatavilla [www.muodossa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76043/omju_2007_2_elatusapuohje_suomi_87s.pdf?sequence=](http://www.muodossa:https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76043/omju_2007_2_elatusapuohje_suomi_87s.pdf?sequence=)

Oikeusministeriö 2022. Vuoroasumiseen liittyvän elatusavun määrittäminen. (OM 035:00/2022). <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM035:00/2022> Viitattu 21.3.2023.

Peuralahti, Elina 2012. Lapsen tapaamisoikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Pohjola, Anneli 2015. Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa: Anneli., Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2015. Rakenteellinen sosiaalityö. 2. painos. United Press Global. 16–36.

Puusa, Anu 2020. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa: Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. 103–117.

Puusa, Anu & Julkunen, Saara 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa: Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. 189–201.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Ritari-Alho, Outi., Olli, Marja., Haring, Anne & Savio, Piia 2019. Eropalveluiden mahdollisuudet perheiden tukemisessa – kokemuksia yhteistyöstä. Teoksessa: Hakulinen, Tuovi., Laajasalo, Taina & Mäkelä, Jukka (toim.) 2019. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 66–71.

Rollins, Wendy 2020. Social Worker–Client Relationships: Social Worker Perspectives. Australian Social Work. Vol. 73 (4) 2020. 395–407.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo 2020. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa: Teoksessa: Hyvärinen, Matti., Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 427–444.

Salminen, Sakari 2002. Lapsen elatus, elatusapu ja elatusturva. Teoksessa: Litmala, Marjukka (toim.) 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY. 169–250.

Sirkka, Katriina 2015. Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus. Teoksessa: Pohjola, Anneli., Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2015. Rakenteellinen sosiaalityö. 2. painos. United Press Global. 118–135.

Sorsa, Minna., Hopia, Hanna., Heino-Tolonen, Tarja & Raitakari, Suvi 2022. Lapsiperheiden psykososiaalinen tuki Suomessa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti. Vol. 59 (1) 2022. 83–103.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2022. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 13.10.2022. Saatavilla [www-muodossa: https://talentia.lukusali.fi/#/reader/a6cd4fa0-38d8-11ed-90c9-00155d64030a](https://talentia.lukusali.fi/#/reader/a6cd4fa0-38d8-11ed-90c9-00155d64030a)

Sosiaali- ja terveysministeriö. www.stm.fi Viitattu 3.12.2022.

Soteuudistus. Palvelujen kehittäminen. Päivitetty 7.10.2022. <https://soteuudistus.fi/palvelujen-kehittaminen> Viitattu 3.12.2022.

Taskinen, Sirpa 2001. Lapsen etu erotilanteissa: Opas sosiaalitoimelle. Helsinki: Stakes.

Terävä, Johanna & Böök, Marja Leena 2019. Yhteistyövanhemmuus eron jälkeen – mitä, miksi ja miten? Teoksessa: Hietanen, Päivi., Keinonen, Vesa & Kettunen, Maarita (toim.) 2019. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. 10–19.

Tiitinen, Laura & Lähteinen, Sanna 2015. Julkisen viestinnän keinoilla toteutetun rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet. Teoksessa: Pohjola, Anneli., Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2015. Rakenteellinen sosiaalityö. 2. painos. United Press Global. 191–212.

Tilastokeskus. Siviilisäädyn muutokset 1990–2021. Saatavilla [www-muodossa: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ssaaty/stat-fin_ssaaty_pxt_121e.px/](https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ssaaty/stat-fin_ssaaty_pxt_121e.px/) Viitattu 15.11.2022.

Tolonen, Hannele & Linnanmäki, Kirsikka 2020. Uudistunut lapsenhuoltolaki. Helsinki: Alma Talent.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019.

Valjakka, Eeva 2002. Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa: Litmala, Marjukka (toim.) 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY. 35–109.

Vanhanen, Tuija 2019. Yhteistyövanhemmuus ja lapsen hyvinvointi. Teoksessa: Hietanen, Päivi., Keinonen, Vesa & Kettunen, Maarita (toim.) 2019. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. 75–81.

Virtanen, Ira A. & Isotalus, Pekka 2009. Miesten tukea antava viestintä eroavalla ystävälle. Teoksessa: Kääriäinen, Aino., Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. 224–253.

ETUL Elatustukilaki (29.8.2008/580).

ElatusL Laki lapsen elatuksesta (5.9.1975/704).

HTL Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361).

SHL Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301).

Liitteet

Liite 1 Eroasiakkaan alkuhaastattelulomake

EROASIAKKAAN ALKUHAASTATTELULOMAKE

Päivämäärä ____/____/____ SOSTT. _____

HENKILÖTIEDOT	
Vanhemman nimi	Vanhemman nimi
Yhteisten lasten nimet ja iät	Lasten osoite
	Vanhemman _____ luona. ☐ muu, mikä?
	Vanhemman _____ luona. ☐ muu, mikä?
	Vanhemman _____ luona. ☐ muu, mikä?
	Vanhemman _____ luona. ☐ muu, mikä?
Onko muita lapsia?	Onko muita lapsia?
Onko itse kokenut omien vanhempien eron?	Onko itse kokenut omien vanhempien eron?
Eron käsittely lapsen kanssa	
Lapselle tärkeät läheiset	
ERO ☐ Ero avioliitosta, avioero vireillä ____ alkaen ☐ Ero avoliitosta ☐ Eri osoitteet _____ alkaen	
Ajatuksia lastenvalvojan luona sovittavista sopimuksista:	Ajatuksia lastenvalvojan luona sovittavista sopimuksista:
Yhteinen tapaaminen ja muuta huomioitavaa:	

VANHEMPIEN TILANNE	
Vanhempi	Vanhempi
☐ työntekijä ☐ yrittäjä ☐ työtön ☐ eläkkeellä ☐ opiskelija ☐ perhevapaalla ☐ muu, mikä? Työaika _____	☐ työntekijä ☐ yrittäjä ☐ työtön ☐ eläkkeellä ☐ opiskelija ☐ perhevapaalla ☐ muu, mikä? Työaika _____
Taloudellinen tilanne (esim. tulonlähteet, ulosotot, velat)	Taloudellinen tilanne (esim. tulonlähteet, ulosotot, velat)
MAHDOLLINEN SOVITTELU JA MUIDEN PALVELUIDEN KÄYTTÖ	
Onko vanhempi asioinut erotilanteeseen liittyen muissa palveluissa? (esim. perheneuvola, perheasiain sovittelu, työterveys, seurakunnan perheasiain neuvottelukeskus, kriisikeskus) ☐ Ei ole ☐ Kyllä, missä? Onko lapsella/perheellä muita asiakkuuksia? (esim. lastensuojelu, perhesosiaalityö, lapsi- tai nuorisopsykiatria, perheneuvola, aikuissosiaalityö) ☐ Ei ole ☐ Kyllä, missä?	Onko vanhempi asioinut erotilanteeseen liittyen muissa palveluissa? (esim. perheneuvola, perheasiain sovittelu, työterveys, seurakunnan perheasiain neuvottelukeskus, kriisikeskus) ☐ Ei ole ☐ Kyllä, missä? Onko lapsella/perheellä muita asiakkuuksia? (esim. lastensuojelu, perhesosiaalityö, lapsi- tai nuorisopsykiatria, perheneuvola, aikuissosiaalityö) ☐ Ei ole ☐ Kyllä, missä?
RISTIRIIDAT / LÄHISUHDEVÄKIVALTA	
Onko teillä ollut riitoja? ☐ paljon ☐ jonkin verran ☐ ei Onko yhdessä ollessa tai eron jälkeen ollut väkivaltaa? ☐ Ei ☐ Kyllä, millaista? Kuvaus väkivallasta (esim. henkistä, fyysistä, seksuaalista, taloudellista, uskonnollista, pakottavaa kontrollia, väkivallan tiheys ja kesto) Lasten asema väkivaltatilanteissa (esim. onko lapset nähneet tai kuulleet tilanteita, ovatko olleet väkivallan kohteena?) Lähestymiskielto ☐ Ei ☐ Kyllä ☐ Kesken	Onko teillä ollut riitoja? ☐ paljon ☐ jonkin verran ☐ ei Onko yhdessä ollessa tai eron jälkeen ollut väkivaltaa? ☐ Ei ☐ Kyllä, millaista? Kuvaus väkivallasta (esim. henkistä, fyysistä, seksuaalista, taloudellista, uskonnollista, pakottavaa kontrollia, väkivallan tiheys ja kesto) Lasten asema väkivaltatilanteissa (esim. onko lapset nähneet tai kuulleet tilanteita, ovatko olleet väkivallan kohteena?) Lähestymiskielto ☐ Ei ☐ Kyllä ☐ Kesken
TERVEYS, RIIPPUVUDET JA PÄIHITEIDEN KÄYTTÖ	
Terveystila (esim. mahdolliset sairaudet ja omat hoitokontaktit) Oma jaksaminen	Terveystila (esim. mahdolliset sairaudet ja omat hoitokontaktit) Oma jaksaminen

Käytätkö alkoholia? Entä toinen vanhempi? Kuinka usein ja paljonko kerralla?	Käytätkö alkoholia? Entä toinen vanhempi? Kuinka usein ja paljonko kerralla?
Muiden päihteiden käyttö:	Muiden päihteiden käyttö:
Mahdolliset muut riippuvuudet:	Mahdolliset muut riippuvuudet:

Vanhemmuussuunnitelma eron jälkeen

- avaimia yhteistyövanhemmuuteen

Tämän vanhemmuussuunnitelman tavoitteena on antaa työkaluja toisen vanhemman kunnioittamiseen ja merkityksellisyyden hyväksymiseen lapsen elämässä sekä toimimaan yhteistyössä toisen vanhemman kanssa lapsen kasvatuksessa.

Mitä *meidän* lapsi tarvitsee eromme jälkeen?

Kuinka toimimme eron jälkeen vanhempina niin, että lapsellemme jää lapsuudesta hyvät muistot?

- Pohtikaa lapsenne toiveita ja tarpeita. Miten voitte vanhempina yhdessä mahdollisimman hyvin huomioida esimerkiksi päiväkotia, koulunkäyntiä, sisarusket, kaverit, harrastukset ja mahdolliset muut lapsen erityistarpeet?

Yhteydenpidon säilyttäminen ja tiedonkulku (vanhempien välillä sekä lapsen ja vanhemman välillä)

Kuinka säilytämme vanhempien välisen yhteistyön niin, että lapsellamme on hyvä ja turvallinen olo?

- Miten yhdessä kerromme lapselle vanhempien erosta?
- Miten yhdessä selvitämme lapsemme toiveet vanhempien eron jälkeiseen asumiseen ja tapaamisiin liittyvissä kysymyksissä?

- Mistä lapsemme asioista päätämme yhdessä, mistä voimme päättää erikseen ja miten ratkomme mahdolliset erimielisyydet lapsen asioista?
- Miten huolehdimme yhteydenpidon toimivuudesta vanhempien välillä, vanhemman ja lapsen välillä sekä säilytämme yhteydenpidon lapselle tärkeisiin sukulaisiin ja läheisiin?

Kuinka sovimme *lapsemme* tapaamisista ja asumisesta?

Millaisin keinoin tuemme ja ylläpidämme lapsen ja toisaalla asuvan vanhemman välistä yhteyttä?

- Miten sovimme tarkemmin lapsemme asioista, kuten kuljetuksista, vaihtotilanteista, loma-ajoista, vaatteista?

Taloudellisen vastuun jakamisen taidot

Meidän tulee varautua taloudellisen vastuun jakamiseen *lapsemme* asioissa eromme jälkeen

- Kuinka jaamme taloudellisen vastuun *lapsemme* päivittäisten ja suurempien yksittäiskulujen jakamisesta (vaatteet, henkilökohtaiset tarvikkeet, harrastuskulut, vakuutusmaksut yms.) asioissa?
- Miten toimimme tapaamisista aiheutuvien kulujen kanssa, kuinka neuvottelemme lapsen rahankäyttöä koskevista päätöksistä (esim. viikkoraha)

***Lapsemme* päivähoito ja koulunkäynti**

Meidän tulee sopia yhdessä vanhempina lapsemme päivähoitoon ja koulunkäyntiin liittyvistä asioista

- Miten pidämme yhteyttä päiväkotiin/kouluun, osallistummeko molemmat päiväkodin/koulun juhliin tai vanhempainiltoihin
- Miten kerromme kouluun/päiväkotiin eron tuomista muutoksista lapsen elämään?

(Mukaillen lähteestä STM Vanhemmuussuunnitelma)

Liite 3 Haastattelurunko

Taustakysymykset

1. Kauanko aikaa erosta oli, kun hakeuduitte palveluun?
2. Mitä sopimuksia teitte lastenvalvojan luona?

Teema 1. Yksilökeskusteluaika

3. Millaiseksi koit sosiaalityöntekijän yksilötapaamisen?
4. Millaista tukea sait?
5. Millaista tukea olisit kaivannut?
6. Millaista tietoa sait?
7. Mistä olisit kaivannut enemmän tietoa tai neuvontaa?
8. Millaista tietoa sait muista tarjolla olevista palveluista?
9. Mitä odotit tapaamiselta ja vastasiko tapaaminen odotuksiisi?
10. Keskustelitteko toiveistanne ja odotuksistanne koskien lasten asioita toisen vanhemman kanssa yksilökeskusteluaikojen jälkeen?

Teema 2. Yhteiskeskusteluaika

11. Millaiseksi koit yhteisen tapaamisen toisen vanhemman kanssa sosiaalityöntekijän luona?
12. Millaista tukea saitte vanhemmuuteen?
13. Millaista tukea olisit kaivannut? (Kehityskohde?)
14. Mistä olisit kaivannut enemmän tietoa tai neuvontaa?
15. Mitä odotit tapaamiselta ja vastasiko tapaaminen odotuksiisi?
16. Keskustelitteko toiveistanne ja odotuksistanne koskien lasten asioita toisen vanhemman kanssa yhteiskeskusteluaajan jälkeen? Keskustelitteko lapsen kanssa?

Teema 3. Sopimusneuvottelu

17. Millaiseksi koit sopimusneuvottelun lastenvalvojan luona?
18. Millainen vaikutus keskusteluajoilla oli lastenvalvojan sopimusneuvottelulle?
19. Millä tavalla sosiaalityöntekijän luona käydyt keskustelut vaikuttivat sopimusten sisältöön?
20. Sosiaalityöntekijä oli mukana lastenvalvojakäynnillä. Miltä se tuntui?
21. Mitä odotit sopimusneuvottelulta ja vastasiko neuvottelu odotuksiisi?

Teema 4. Prosessin kokonaisuus ja kehityskohteet

22. Miten lapsen näkökulma tuli esille palvelussa?
23. Miten palvelu vaikutti lapsen näkökulman huomioimiseen ja sopimusten laatimiseen?
24. Millaisia uusia ajatuksia palvelu herätti eroon, vanhemmuuteen tai lapsen asioihin liittyen?
25. Miten kehittäisit toimintamallia?

Lopuksi:

26. Onko jotain mitä haluaisit vielä kertoa tai lisätä?